

Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers (SPOA)

Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers (SPOA)
Akerstraat 92, 6411 HD Heerlen
Postbus 4471, 6401 CZ Heerlen
Telefoon: 088 - 116 3021
Internetsite: www.spoa.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel onder nummer 41150815

Verslag over het boekjaar 1-1-2017 t/m 31-12-2017

SPOA jaarverslag 2017

Samenvatting

Ontwikkeling beleidsdekkingsgraad

Per ultimo 2017 is de beleidsdekkingsgraad gestegen van 93,8% ultimo 2016 naar 100,4%. De aantrekkende wereldeconomie resulteerde in positieve beleggingsresultaten voor de aandelenbeleggingen in 2017. De rente ontwikkeling heeft per saldo een positief effect gehad op de dekkingsgraad ontwikkeling in 2017.

De beleidsdekkingsgraad is het twaalf maandsgemiddelde van de actuele dekkingsgraden van de voorgaande maanden. Beslissingen van het bestuur zoals toekenning van toeslagen dan wel kortingen worden gebaseerd op deze beleidsdekkingsgraad.

De dekkingsgraad van een pensioenfonds wordt beïnvloed door de ontwikkeling van de pensioenverplichtingen enerzijds en de ontwikkeling van het vermogen anderzijds. De rente ontwikkeling heeft op zowel de verplichtingen als op het vermogen invloed.

Ontwikkeling verplichtingen

De stijging van de rente in 2017 heeft de voorziening pensioenverplichtingen (VPV) in 2017, in tegenstelling tot de voorgaande jaren, doen dalen. De te hanteren rekenrente, gerelateerd aan de marktrente, wordt voorgeschreven door De Nederlandsche Bank (DNB).

In 2017 zijn de pensioenverplichtingen vooral als gevolg van de gestegen rente gedaald van €1.697 miljoen ultimo 2016 naar €1.680 miljoen ultimo 2017.

Ontwikkeling vermogen

De ontwikkeling van het vermogen wordt beïnvloed door de marktrente alsmede door de resultaten op de aandelenmarkten.

De aantrekkende wereldeconomie resulteerde in positieve beleggingsresultaten voor de aandelenbeleggingen in 2017.

De vastrentende waarden worden beïnvloed door de rente ontwikkeling, waarbij onderliggend ook de risico-opslag op vastrentende waarden invloed heeft. Dit resulteerde in 2017 in een positief resultaat.

Herstelplan

Het herstelplan 2017 laat zien dat geen kortingsmaatregel nodig is.

Premie-, toeslagen- en beleggingsbeleid

In 2017 is door de leden van de Beroepspensioenvereniging voor Openbare Apothekers (BPOA) besloten om de premie in 2018 te verhogen.

Het bestuur heeft in 2017 alleen de onvoorwaardelijke toeslag kunnen toekennen. Voor de voorwaardelijke toeslag was geen financiële ruimte beschikbaar. Het valuta risico is per 1 maart 2017 gewijzigd door ook het vreemde valuta risico van de benchmark van de vastrentende waarden portefeuille af te dekken

Het bestuur heeft in 2017 een ALM-studie uitgevoerd. Op basis van deze studie is het rente afdekkingsbeleid per 1 oktober 2017 gewijzigd van een dekkingsgraad afhankelijke rente afdekking naar een rente afhankelijke rente afdekking.

Kapitaalregeling omzetting naar pensioenrechten

In 2017 is de excedent kapitaal regeling omgezet in pensioenrechten bij SPOA.

Dit verslag is overeenkomstig het bepaalde in artikel 10, lid 4 en 5 van de statuten van het Pensioenfonds, vastgesteld door het bestuur op 11 juni 2018. De wijze van verslaglegging is conform de bepalingen in Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

Inhoud

	Pagina
SPOA jaarverslag 2017	
Samenvatting	3
Bestuur en organisatie	
Karakteristieken van het fonds	9
Meerjarenoverzicht	15
Bestuursverslag	
Ontwikkelingen en doelstellingen van het pensioenfonds 2017	17
Pension Fund Governance	19
Financiële paragraaf	21
Ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen (VPV)	22
Ontwikkeling belegd vermogen	23
Ontwikkelingen in de portefeuille en rendementen SPOA	25
Lange termijn rendementen SPOA	26
Premie beleid	27
Risicohouding	29
Risicobeheer	31
Rentestafel	32
Verzekerdenbestand	38
Kosten pensioenuitvoering	39
Bestemming van het exploitatiesaldo	43
De toekomstige ontwikkelingen	43
Verantwoordingsorgaan	
Verslag van het Verantwoordingsorgaan	45
Reactie van het bestuur	48
Intern toezicht	
Verslag intern toezicht	49
Reactie van het bestuur	49

Pagina

Jaarrekening

Balans per 31 december	52
Staat van baten en lasten	54
Kasstroomoverzicht	56
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	57
Toelichting op de balans per 31 december	62
Gebeurtenissen na balansdatum	68
Toelichting op de staat van baten en lasten	69
Resultaatbestemming	73
Risicoparaagraaf	74

Overige gegevens

Statutaire bepaling van resultaatbestemming	87
Actuariële verklaring	88
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	90

Bijlagen

Kenmerken van de Pensioenregeling 2017	99
--	----

Bestuur en organisatie

Bestuur per 31 december 2017

Voorzitter	Mw. M.J.G. van de Lustgraaf-Wielens, apotheker
Secretaris/Penningmeester	J.P. Boelstra, apotheker
Leden	Mw. E.A.A.M. Lie-Kwie-ten Berge, apotheker S.M.E.R. Steffens, apotheker A.J.M. Bakker, apotheker, vice-voorzitter R.A.L. Heijn
Aspirant bestuurslid	Mw. C.R.C. Huizinga-Arp, apotheker

De bestuursleden van het pensioenfonds worden door de beroepspensioenvereniging BPOA voorgedragen.

Organisatie

Directeur	R.J.P. Siebesma
Beleggingsadviseur	M.W. Thomassen AON/Hewitt Consulting, Amsterdam
Extern beleggingscommissielid	R.J. van Asselt
Administrateur	AZL N.V., Heerlen
Accountant	P.A.E. Dirks RA Ernst & Young Accountants LLP, Eindhoven
Adviserend Actuarissen	Mw. L.J.C.M. Thissen, drs. AAG RBA FRM Mw. M.J.A. Klein, MSc AAG Sprenkels & Verschuren, Amsterdam
Certificerend Actuaris	J.J.M. Tol, AAG Triple A - Risk Finance Certifications B.V., Amsterdam

Compliance officer

E. Klijn

Geschillencommissie (per 1-4-2018)

Bas Ruizeveld de Winter

Boudewijn Kanen

Adri Jansen

Karakteristieken van het fonds

De Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers (SPOA) is een beroepspensioenfonds opgericht op 30 december 1971 ten behoeve van de pensioenvoorziening van de in de openbare farmacie werkzame apothekers. Het fonds is statutair gevestigd te Den Haag. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41150815. De laatste statutenwijziging dateert van 16 maart 2018..

Verplichtstelling

De pensioenregeling is door de Beroepspensioenvereniging Pensioenfonds Openbare Apothekers (BPOA) vastgesteld en door het Ministerie van Sociale Zaken op 8 mei 2015 tot en met 2020 verplicht gesteld voor alle apothekers werkzaam in de openbare apotheek. Deelnemers die onder de verplichtstelling vallen, moeten zich aanmelden bij SPOA. Daarnaast heeft SPOA de plicht naar de deelnemers en andere belanghebbenden om de verplichtstelling te handhaven.

Toeslag ambitie

Het pensioenfonds heeft de ambitie de opgebouwde pensioenen, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenaanspraken waardevast te houden. In 2017 is het pensioenfonds niet geslaagd in deze ambitie.

De missie van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers:

Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers, SPOA, streeft naar een goed pensioen voor aangesloten apothekers en draagt hieraan bij door kwaliteitsgericht, kostenbewust, maatschappelijk verantwoord en evenwichtig te handelen. SPOA staat dicht bij (voormalig) aangesloten apothekers en hun nabestaanden en voert een solide financieel beleid.

Visie van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers:

SPOA is een pensioenfonds van, voor en door (voormalig) aangesloten apothekers. SPOA werkt continu aan een solide financiële positie en handelt in het belang van de (gewezen) deelnemers en gepensioneerden. SPOA ziet het als haar taak om haar belanghebbenden te voorzien van de benodigde informatie om keuzes gebaseerd op feiten te kunnen maken. Het bestuur staat daarom in contact met beroepsgenoten en bevordert het pensioenbewustzijn van haar belanghebbenden door relevante en transparante communicatie, ook als het gaat om risico's, rechten en koopkracht van (gewezen) deelnemer, gepensioneerden en hun nabestaanden.

SPOA blijft aansluiten op de ontwikkelingen in de pensioensector en binnen de beroepsgroep en dient daarom een wendbare organisatie te zijn. Daartoe heeft SPOA een duidelijk beeld van haar eigen positie alsmede de voor- en nadelen van andere aanbieders van pensioen.

Strategie

Het pensioenfonds kent een zo efficiënt mogelijk operationele uitvoering in combinatie met een gezonde bedrijfsvoering, een proactieve houding en verandervermogen door:

- De processen adequaat in te richten en vast te leggen, en op beheerste wijze te doorlopen
- Het vermogen te beheren op basis van investment beliefs, waarbij een prudent en verantwoord beleggingsbeleid wordt vastgesteld
- De prestaties van SPOA op het gebied van beleggen, kosten en risicomanagement te monitoren en te vergelijken met alternatieven
- De sterkten en zwakten van de eigen organisatie te kennen en te vergelijken met alternatieve aanbieders voor pensioenen
- Deelnemers en belanghebbenden op een begrijpelijke en relevante wijze van informatie te voorzien
- Op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen in de pensioensector en binnen de beroepsgroep

Kernwaarden van SPOA

Verbonden:

SPOA is er van, voor en door (voormalig) aangesloten apothekers en handelt in het belang van zijn deelnemers. SPOA heeft korte lijnen met de beroepsgroep, heeft verstand van de apothekersbranche en het bestuur bestaat grotendeels uit beroepsgenoten. SPOA heeft oog voor de verschillen in deelnemers (jong, oud, zelfstandig, loondienst) en ziet waar de wensen gehonoreerd kunnen worden binnen de doelstellingen en taken van SPOA.

Toegewijd:

SPOA voert de aan haar toevertrouwde taken op een adequate, correcte, weloverwogen, deskundige en zorgzame wijze uit. De deelnemers kunnen op SPOA vertrouwen. SPOA werkt vanuit een robuust en solide beleidskader en de beginselen van goed pensioenfondsbestuur. De beslissingen van SPOA zijn zorgvuldig en passend binnen het karakter en de verantwoordelijkheden van het pensioenfonds. Bij inschakeling van externe partijen moeten ook die aan de normen van SPOA voldoen.

Laagdrempelig:

SPOA is aanspreekbaar op haar gedrag en besluiten. SPOA is bereikbaar en de communicatie over de pensioenregeling, de financiële positie van SPOA en de risico's die daaraan verbonden zijn voor de belanghebbenden van SPOA is helder en open. Over de invulling van de aan SPOA opgedragen taken, het gevoerde beleid en de resultaten daarvan legt het bestuur van SPOA verantwoording af aan de daarvoor aangewezen organen.

Beleid en verantwoording

Het fonds geeft uitvoering aan het pensioenreglement zoals vastgesteld door de Beroepspensioenvereniging Pensioenfonds Openbare Apothekers (BPOA). Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt als 'goed huisvader' de regie over de werkzaamheden van het fonds. Daartoe hanteert het fonds de volgende beleids- en verantwoordingscyclus:

- **Beleid vastlegging:** vastgelegd in het reglement en de uitvoeringsovereenkomst
- **Analyse en verankering:** door middel van een Asset and Liability Management Study (ALM) en vastlegging in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) en het risicomanagement beleidsdocument
- **Implementatie:** vastgelegd in uitbestedingsdocumenten, Vermogensbeheermandaten, Service Level Agreements
- **Monitoren:** door middel van SLA rapportages, performance rapportages, risicorapportages en ISAE rapporten
- **Verantwoording:** UPO (uniform pensioenoverzicht), jaarrekening, verslag Verantwoordingsorgaan en Intern Toezicht, communicatie naar deelnemers

Kenmerken van de regeling

De beroepspensioenvereniging BPOA heeft per 1 januari 2015 een regeling vastgesteld, waarbij sprake is van een inkomensafhankelijke premie en pensioenopbouw. De regeling wordt per 1 januari 2015 aangemerkt als een DB (defined benefit) regeling ofwel een uitkeringsregeling. Eind 2017 hebben de leden van BPOA ingestemd met aanpassing van de premie. Voor 2018 is tevens de opbouw van het pensioen aangepast.

De kenmerken van de regeling zijn opgenomen in de bijlage achterin dit verslag.

Bestuur

Rooster van in functie en aftreden bestuursleden SPOA

<i>Naam</i>	<i>geboortejaar</i>	<i>in functie</i>	<i>aftredend</i>	<i>termijn</i>
Mw. Lustgraaf-Wielens, M.J.G. van de Bakker, A.J.M.	1959	1-1-2011	31-12-2020	tweede
Mw. Lie-Kwie-ten Berge, E.A.A.M.	1958	28-11-2002	31-12-2017	derde
Boelstra, J.P.	1986	4-9-2017	4-9-2021	eerste
Heijn, R.A.L.	1950	1-1-2010	31-12-2018	tweede
Steffens, S.M.E.R.	1965	13-4-2016	13-4-2020	eerste
	1970	4-9-2017	4-9-2021	eerste

Het bestuur bestond ultimo 2017 uit twee vrouwen en vier mannen.

De zittingsduur van bestuursleden is vier jaar met de mogelijkheid om twee maal herbenoemd te worden. De maximale zittingsduur is daarmee twaalf jaar, ingaande op 1 juli 2014.

Voor de heer Bakker is in 2017 besloten om af te wijken van de maximale zittingsduur van 12 jaar. De beroepsvereniging en het VO hebben hiermee ingestemd. Met dit besluit draagt het bestuur zorg voor een goede balans tussen ervaren en minder ervaren bestuurders.

Het bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden conform statuten en reglementen van het fonds, overeenkomstig de vastlegging in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). Het bestuur laat zich bijstaan door externe adviseurs op actuariële, juridisch en fiscaal terrein. Dit geldt tevens voor beleggingsadvies en strategische communicatie. Het bestuur blijft evenwel te allen tijde eindverantwoordelijk voor alle activiteiten van het pensioenfonds en houdt dan ook toezicht op zijn adviseurs.

Het pensioenfonds verricht slechts activiteiten in verband met pensioen en werkzaamheden die daarmee verband houden. Er worden door het fonds geen nevenactiviteiten uitgevoerd.

Per ultimo 2017 is er een aspirant bestuurslid. Zij heeft geen beslisbevoegdheid en stemrecht.

<i>Naam</i>	<i>in functie</i>
Mw. Huizinga-Arp, C.R.C. (1967)	aspirant

Commissies

Het fonds kent drie commissies, die verantwoordelijk zijn voor de uitwerking van diverse onderwerpen ten behoeve van het bestuur. De commissies bereiden beleidsbesluiten voor, het bestuur beslist.

- De pensioencommissie is belast met beleidsvoorbereiding op het gebied van pensioenregeling en reglementen, de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN), premie- en toeslagbeleid en de uitvoeringsovereenkomst. De pensioencommissie is tevens verantwoordelijk voor het coördineren van de totstandkoming van jaarverslag en jaarrekening. Per ultimo 2017 hebben de heren Boelstra en Steffens en de dames Van de Lustgraaf-Wielens en Lie-Kwie-ten Berge zitting in de pensioencommissie. De adviserend actuaaris is eveneens aanwezig tijdens de vergaderingen.
- De beleggingsadviescommissie voert het door het bestuur vastgestelde beleggingsbeleid uit en monitort de beleggingen. Zitting per ultimo 2017 hebben de heren Bakker, Heijn, Boelstra (aspirant beleggingscommissielid) en Steffens (aspirant beleggingscommissielid). Daarnaast heeft de heer Van Asselt (Sprenkels & Verschuren) zitting in de beleggingscommissie als extern beleggingsdeskundige. De adviseur van de beleggingscommissie is de heer Thomassen van AON/Hewitt.

- De commissie Communicatie houdt zich bezig met de communicatie naar de deelnemers en andere stakeholders. Zitting hebben per ultimo 2017 de dames Lie-Kwie-ten Berge en Van de Lustgraaf-Wielens. De adviseur van deze commissie is de heer Simon van Bureau voor Strategische Pensioencommunicatie.

Verantwoordingsorgaan (VO)

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit de volgende leden:

Mevrouw J.M.H. Bezemer-Biermans (1966) en de heren J.F.G. Trooster (1958), C.B.M. Heerkens (1956) en J.C. Kortekaas (1952). Het VO wordt bijgestaan door haar adviseur dhr C. van der Sluis. Het VO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst en het pensioenreglement juist uitvoert. Het VO ziet eveneens toe op evenwichtige belangenbehartiging van de verschillende belanghebbenden door het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een algemeen oordeel over het handelen van het bestuur, onder meer aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere relevante informatie, waaronder de bevindingen van de visitatiecommissie. De verantwoording die het bestuur aflegt is onderdeel van de jaarverslagcyclus.

Het bestuur heeft afgelopen jaar viermaal overleg gehad met het verantwoordingsorgaan. Daarnaast is er regelmatig tussentijds contact geweest indien dit door een van de partijen wenselijk werd geacht. Het verslag van het verantwoordingsorgaan is opgenomen in dit jaarverslag.

Intern toezicht

Voor het intern toezicht is gekozen voor het visitatiemodel. Het intern toezicht is in 2017 uitgevoerd door Stichting Dienstverlening Beroepspensioenfondsen.

De visitatiecommissie heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het intern toezicht beoordeelt de beleids- en bestuursprocedures en -processen, de checks and balances, het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Het intern toezicht legt over de uitvoering van haar taken verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan.

De samenvatting van het verslag van het intern toezicht 2017 is opgenomen in dit jaarverslag. De reacties van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur op dit verslag zijn opgenomen in onderliggend jaarverslag 2017.

Compliance officer

Dhr E. Klijn vervult de rol van compliance officer.

Verslag van de compliance officer 2017

De compliance officer heeft verslag uitgebracht aan de voorzitter van het bestuur.

De rapportage bevat de volgende elementen:

1. Beoordeling van inrichting en werking van compliance binnen Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers;
2. Rapportage incidenten;
3. Nevenfuncties van door het bestuur benoemde verbonden personen van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers te weten bestuurders van het fonds, de leden van het verantwoordingsorgaan en de directeur van het pensioenbureau. Tevens de naleving van gedragscode door de verbonden personen en onderzoek of er sprake is van mogelijke belangenverstremeling;
4. Rapportage omtrent relatiegeschenken;

- Er zijn bij de compliance officer geen incidenten gemeld.
- De nevenfuncties van de verbonden personen geven geen aanleiding tot nader onderzoek. Er zijn geen insiders benoemd bij het pensioenfonds.
- Er zijn geen relatiegeschenken ontvangen die niet passen in de normering van het fonds. De verbonden personen hebben de naleving van de gedragscode ondertekend.
- De verbonden personen hebben verklaard dat er geen relaties zijn tussen familie (tot 2e graad) en dienstverleners van het pensioenfonds i.v.m. mogelijke belangenverstremming.
- Er zijn door de dienstverleners geen incidenten gemeld.
- De compliance officer beoordeelt dat de inrichting en werking van compliance bij pensioenfonds Openbare Apothekers voldoet aan wet en regelgeving.

Actuaris

Het actuariële werk is uitbesteed aan Sprenkels & Verschuren. Er is in 2017 altijd een vertegenwoordiger van dit bedrijf aanwezig geweest tijdens de bestuursvergaderingen.

Administratie

De administratie en uitvoering van de regeling van SPOA is uitbesteed aan AZL N.V. in Heerlen. De afspraken met betrekking tot de uitbesteding van taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA) tussen het fonds en AZL. Dit contract is vernieuwd in het voorjaar van 2015 en heeft een looptijd tot 2019.

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer is ultimo 2017 ondergebracht bij de volgende partijen:

Aandelen	Acadian (Discretionair mandaat, Eu) Actiam (Drie beleggingsfondsen: Eu, US/Can en Pacific incl. Japan) Blackrock (Twee fondsen: Emerging Markets)
Vastrentende waarden	Pimco en Blackrock
Market Neutral	Blackrock Alternative Advisors
Vastgoed	CBRE LaSalle Inv. Management

Kasbank is aangetrokken als custodian en voert de beleggingsadministratie uit.

Er zijn vaste vergoedingen afgesproken met de vermogensbeheerder Blackrock, Pimco en Actiam. Deze partijen ontvangen geen performance gerelateerde fee's.

In de overeenkomst met CBRE is een performance gerelateerde component opgenomen.

Met Acadian is overeengekomen dat bij een hoge outperformance de performance gerelateerde vergoeding hoger is. Daarnaast is met Acadian overeengekomen dat de totale vermogensbeheervergoeding en performance gerelateerde vergoeding in enig jaar is gemaximeerd. Met Blackrock Alternative Advisors (DPAP fondsen) is eveneens een performance fee overeengekomen.

Herverzekering

Bij Zwitserleven zijn de risico's op overlijden en arbeidsongeschiktheid op basis van een stop loss verzekering herverzekerd.

Meerjarenoverzicht

	2017	2016	2015	2014	2013
Aantallen					
Actieve deelnemers	2.875	2.863	2.850	2.814	2.763
Gewezen deelnemers	1.194	1.125	1.096	1.036	1.019
Pensioengerechtigden	1.271	1.242	1.203	1.164	1.158
Totaal	5.340	5.230	5.149	5.014	4.940
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Toeslagen (voorwaardelijk)					
Indexatie actieven	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Indexatie inactieven	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Kortingen					
Korting per 1 april 2014	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,6%
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Belegd vermogen	1.682.520	1.583.127	1.441.779	1.455.820	1.174.949
Beleggingsopbrengsten	100.878	156.821	-5.364	280.802	-12.526
Totaal rendement	6,6%	11,1%	-0,1%	23,9%	-0,7%
Reserves					
Algemene reserve	38.019	-76.076	-56.117	70.547	49.715
Totaal reserves	38.019	-76.076	-56.117	70.547	49.715

	2017	2016	2015	2014	2013
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds ¹⁾	1.678.633	1.695.050	1.524.500	1.409.048	1.165.304
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	722	828	889	1.014	1.049
Overige technische voorzieningen	772	658	658	640	1.411
Totaal technische voorzieningen	1.680.127	1.696.536	1.526.047	1.410.702	1.167.764
Premiebijdragen van deelnemers	29.192	28.830	28.614	21.334	21.424
Pensioenuitkeringen	34.076	32.925	31.466	30.755	31.882
Dekkingsgraad					
Actuele dekkingsgraad ²⁾	102,3%	95,5%	96,3%	105,0%	104,3%
Vereiste dekkingsgraad	118,0%	117,9%	118,3%	113,7%	115,3%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%	104,3%	104,3%	104,3%
Beleidsdekkingsgraad	100,4%	93,8%	99,1%	106,2%	

1) De technische voorzieningen ultimo 2017 zijn gebaseerd op de Prognosetafel AG2016, startjaar 2018, met fondsspecifieke leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen. Ultimo 2016 gebaseerd op de Prognosetafel AG2016, startjaar 2017, met fondsspecifieke leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen. Ultimo 2015 gebaseerd op de Prognosetafel AG2014, startjaar 2016, met fondsspecifieke leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen. Ultimo 2014 gebaseerd op de prognosetafel AG2014, startjaar 2015, met fonds specifieke leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de overlevingskansen. Voor 2013 gebaseerd op de AG-prognosetafel (2012-2062) met de fondsspecifieke leeftijdsafhankelijke correctiefactoren.

2) De actuele dekkingsgraad is als volgt berekend: $(38.019 + 1.680.127) / 1.680.127 \times 100\% = 102,3\%$

Bestuursverslag

Ontwikkelingen en doelstellingen van het pensioenfonds 2017

Dekkingsgraad ontwikkeling

In onderstaande tabel is de ontwikkeling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad weergegeven.

	YTD 2017	YTD 2016
Beleidsdekkingsgraad	100,4%	93,8%
Dekkingsgraad	102,3%	95,5%

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden. Op basis van de beleidsdekkingsgraad worden beleidsbeslissingen genomen.

Vereiste dekkingsgraad

De vereiste dekkingsgraad is eind 2017 vastgesteld op 118,0%. Ultimo 2016 was dit 117,9%.

Reële dekkingsgraad

De reële dekkingsgraad is de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de indexatiedekkingsgraad (de dekkingsgraad waarbij volledige toeslag verlening mogelijk is). De reële dekkingsgraad is 84,6%. Ultimo 2016 was dit 79,6%.

Toeslag doelstelling en realisatie

Het pensioenfonds voorziet in het verstrekken van nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten en heeft de ambitie de opgebouwde pensioenen, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenaanspraken waardevast te houden door middel van voorwaardelijke toeslagverlening. In 2017 heeft het pensioenfonds geen voorwaardelijke toeslag kunnen toekennen. Het pensioenfonds is derhalve in 2017 niet geslaagd in deze ambitie. Naar verwachting van het bestuur zijn er de komende jaren niet voldoende middelen beschikbaar om voorwaardelijke toeslag te kunnen verlenen.

Herstelplan

Het fonds heeft per 1-1-2015 een herstelplan ingediend omdat de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad. Jaarlijks wordt dit herstelplan geëvalueerd. Uit de evaluatie van het herstelplan in het eerste kwartaal van 2018 blijkt dat er geen kortingsmaatregel noodzakelijk is in 2018. In het kader van het herstelplan zijn de genomen maatregelen het niet toekennen van toeslagen en zorgdragen voor een beperking van dekkingsgraad achteruitgang als gevolg van het premiebeleid. Als de beleidsdekkingsgraad zowel per eind 2019, als per eind 2020 onder de minimaal vereiste dekkingsgraad (op dit moment 104,2%) ligt, dan is een korting nodig per 31 december 2020.

Haalbaarheidstoets

In onderstaande tabel zijn de uitkomsten van de haalbaarheidstoets 2017 weergegeven.

Resultaten haalbaarheidstoets op fondsniveau

Vanuit feitelijke dekkingsgraad	Jaarlijkse haalbaarheidstoets 2018	Jaarlijkse haalbaarheidstoets 2017	Aanvangs-haalbaarheidstoets 2015	Vastgestelde grenzen
Mediaan	102%	97%	100%	90%
5e percentiel	72%	64%	72%	–
Relatieve afwijking	30%	34%	28%	35%

Het pensioenresultaat ¹⁾ in het mediaan scenario (102%) ligt hoger dan de door het bestuur vastgestelde ondergrens (90%).

De afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweersscenario (30%), ten opzichte van het verwachte scenario, past binnen de door het bestuur vastgestelde maximale afwijking (35%). Hieruit blijkt dat het pensioenfonds aan deze toets voldoet.

In de paragraaf risico wordt nader ingegaan op dit onderwerp.

Bestuursbesluiten en ontwikkelingen

- Het bestuur heeft in 2017 Ortec Finance de opdracht gegeven een ALM-studie uit te voeren. Op basis van deze studie besluit het bestuur o.a. om de dekkingsgraad afhankelijke rente afdekking om te zetten in een rente afhankelijke rente afdekking.
- Het bestuur besluit om, ingegeven door wetgeving, de excedent kapitaal regeling om te zetten in pensioenrechten bij SPOA. Dit voorstel wordt aan de betrokken deelnemers voorgelegd.
- Het bestuur besluit mevrouw Lie-Kwie-ten Berge en de heer Steffens officieel te benoemen als bestuurslid van SPOA.
- Het bestuur besluit om de zittingstermijn van de heer Bakker te verlengen, ondanks het bereiken van de maximale zittingstermijn.
- Het bestuur besluit om, ingegeven door wetgeving en op voorstel van de beroepspensioenvereniging, de pensioenrichtleeftijd te verhogen naar 68 jaar.
- Het bestuur besluit Mastermind de opdracht te geven om een IT-beleidsplan op te stellen.
- Het bestuur besluit geen voorwaardelijke toeslag te verlenen over de reeds opgebouwde pensioenaanspraken.
- Het bestuur stelt de statuten (versie december 2017) vast met inachtneming van de genoemde tekstuele wijzigingen.
- Het bestuur heeft het beheersingskader verder uitgewerkt. Het beheersingskader van SPOA is opgebouwd om de processen in de organisatie te managen en beheersen. Hiertoe wordt gebruikt gemaakt van het zogeheten three lines of defence model. De tweede lijn heeft de functie de werkzaamheden van de 1e lijn te bewaken en monitoren.
- Het bestuur heeft de verschillende risico's (financiële risico's, integriteitsrisico's, risico's a.g.v. belangenverstrengeling en overige niet-financiële risico's) samengevoegd in één document genaamd risicobeleidsdocument.

1) Het pensioen na indexatie bij SPOA ten opzichte van een volledig geïndexeerd pensioen.

Pension Fund Governance

Bestuursvergaderingen

Het bestuur heeft in 2017 twaalf maal vergaderd en éénmaal een tweedaagse opleidings-/evaluatiebijeenkomst gehad. De beleggingscommissie heeft negen maal vergaderd (inclusief overleg inzake ALM), de pensioencommissie en de communicatiecommissie hebben respectievelijk negen maal en zeven maal vergaderd. Het bestuur heeft vier keer een gezamenlijke vergadering gehad met de beroepspensioenvereniging BPOA.

Van alle bestuurs- en commissievergaderingen worden notulen gemaakt. De te nemen acties worden vastgelegd in de actielijsten. Opmerkingen/aanbevelingen van de visitatiecommissie, accountant en certificerend actuaris worden ook opgenomen in de actielijst om te borgen dat opvolging gegeven wordt aan deze opmerkingen/aanbevelingen.

Fondsdocumenten

Statuten: De laatste versie dateert van 16 maart 2018.
Reglementen: De laatste versie van het pensioenreglement per 1-1-2015 dateert van 17 januari 2018.
Actuarieel Bedrijfstechnische Nota (ABTN): de laatste versie van de ABTN dateert van 18 januari 2018.
Uitvoeringsovereenkomst: laatste versie 14 mei 2018.

Deskundigheidsbevordering en evaluatie bestuur

Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. De geschiktheid van een bestuurder wordt beoordeeld op basis van deskundigheid en van competenties. Dit is uitgewerkt en vastgelegd in het geschiktheidsplan. Op basis van de criteria in het geschiktheidsplan heeft het bestuur een functieprofiel opgesteld dat van toepassing is op vacatures. In 2017 heeft het bestuur een zelfevaluatie uitgevoerd.

Gedragscode

Het bestuur heeft in de gedragscode verklaard geen enkele vorm van beloning te ontvangen voor werkzaamheden uitgevoerd door derden die verband houden met het besturen van het pensioenfonds. Uit de bevindingen van de compliance officer zijn geen bijzonderheden naar voren gekomen.

Beloningsbeleid

Voor de bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan is een vacatieregeling van toepassing.

Naleving wet- en regelgeving

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving.

Code Pensioenfonds

Bij verantwoording over de naleving van de Code pensioenfonds geldt het principe 'pas toe of leg uit'. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is.

Normen uit de Code pensioenfondsen waarvan door SPOA is afgeweken in 2017

In onderstaande tabel worden de normen toegelicht die afwijkend worden nageleefd:

normnr	Inhoud norm	Toelichting op afwijking
60	De zittingsduur van een bestuurslid is maximaal vier jaar. Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden herbenoemd.	Voor de heer Bakker is in 2017 besloten om af te wijken van de maximale zittingsduur van 12 jaar. De beroepsvereniging en het VO hebben hiermee ingestemd. Met dit besluit draagt het bestuur zorg voor een goede balans tussen ervaren en minder ervaren bestuurders..
68	In het bestuur, het VO zitten ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.	In het VO zit momenteel geen lid onder de veertig jaar en wordt derhalve niet aan deze regel voldaan. Indien in de toekomst een nieuw VO lid gezocht wordt, zal leeftijd onder 40 jaar een selectiecriteria zijn.

Melding op grond van de Wet verplichte pensioenregeling / toezichthouder

Het afgelopen jaar zijn aan SPOA geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Klachtenprocedure

Het fonds heeft een klachten- en een geschillenregeling. Het bestuur heeft in 2017 geen gebruik hoeven maken van deze regeling, er zijn geen klachten ingediend bij de klachten- noch de -geschillenregeling.

Beleggingsbeleid

Artikel 135 van de pensioenwet en artikel 13 van het Besluit FTK Pensioenfondsen vormen de basis voor de toetsing van het strategisch beleggingsbeleid van het pensioenfonds aan de beginselen van prudent person ¹⁾. Hiermee toont het bestuur aan dat het voldoet aan de eisen ten aanzien van goed vermogensbeheer.

Uitbestedingsbeleid

SPOA heeft een uitbestedingsbeleid geformuleerd. Dit is vastgelegd in de ABTN. Het Bestuur van SPOA is en blijft te allen tijde verantwoordelijk voor de beheersing van het door SPOA te voeren beleid, ook voor het gedeelte van de werkzaamheden dat is uitbesteed.

Communicatie

Communicatiebeleidsplan

Begin 2017 heeft het fonds een nieuw communicatiebeleidsplan geschreven. SPOA laat zich in haar communicatie bijstaan door haar vaste adviseur, de heer Simon van Bureau voor Strategische Pensioencommunicatie.

Communicatie deelnemers, pensioengerechtigden en slapers

- Het fonds heeft in 2017 drie nieuwsbrieven verzonden. De nieuwsbrief van oktober over aanpassing van de premie is in samenwerking met BPOA tot stand gekomen.

¹⁾ De "prudent person regel" is gebaseerd op Europese regelgeving en ligt vast in artikel 135 van de Pensioenwet (PW). Kort samengevat schrijft deze regel voor dat alle beleggingen die gedaan worden met het geld van een pensioenfonds of pensioenverzekeraar in het belang van de deelnemers en gepensioneerden moet zijn.

- b) Tijdens de jaarvergadering van BPOA in juni 2017 heeft het bestuur toelichting gegeven op het jaarverslag.
- c) Bij de deelnemersbijeenkomst van SPOA in november 2017 is ingegaan op de financiële situatie van SPOA en op het voorstel van BPOA om de premie te verhogen en de opbouw te verlagen.
- d) In aansluiting op de districtsledenbijeenkomsten van de KNMP in juni en in november heeft SPOA in samenwerking met BPOA presentaties gehouden over het pensioen en over de voorgenomen premieverhoging en opbouwverlaging.
- e) Op verschillende locaties heeft SPOA een presentatie gehouden over het fonds en de regeling die door SPOA wordt uitgevoerd.
- f) De UPO's (stand per 1-1-2017) zijn aan het eind van het derde kwartaal verzonden aan de actieve deelnemers. Op de UPO is het te bereiken pensioen op pensioengerechtigde leeftijd verwijderd.
- g) Om haar communicatie te toetsen heeft de communicatiecommissie de klankbordgroep in 2017 één keer uitgenodigd om de communicatie te evalueren.
- h) De website is overeenkomstig de vereisten verder aangepast. Vele fondsdocumenten, waaronder jaarverslag, statuten en reglement, zijn te vinden op deze website.
- i) Deelnemers hebben de beschikking over een portal om gegevens aan de administratie door te geven. Tevens is een portal geopend, waarop deelnemers hun eigen gegevens kunnen raadplegen.
- j) Vragen van deelnemers via de website of via spoa@azl.eu worden individueel beantwoord en waar zinvol opgenomen in een Q&A op de website.

Pensioen 1-2-3

Pensioen 1-2-3 is een digitaal communicatiemiddel. Dit middel bestaat uit drie lagen. De deelnemer krijgt gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. Deze laag vervangt de huidige startbrief. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit documenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. De Pensioen 1-2-3 van SPOA is op de website te vinden.

Financiële paragraaf

De dekkingsgraad van het pensioenfonds is het vermogen van het fonds gedeeld door de voorziening pensioen verplichtingen (VPV).

Het dekkingsgraadverloop van het afgelopen jaar is als volgt (in percentage):

- De eerste rij is de dekkingsgraad per maand einde
- De tweede rij geeft de beleidsdekkingsgraad weer: dit is het 12-maands gemiddelde van de dekkingsgraad per maand. Deze dekkingsgraad is de dekkingsgraad waarop beleidsbeslissingen worden genomen.

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Dg ultimo maand	97,1	97,2	98,1	98,9	100,1	100,5	101,9	101,4	102,3	102,3	102,1	102,3
Beleidsdekkingsgraad	94,2	94,7	95,1	95,5	96,0	96,6	97,2	97,8	98,5	99,1	99,8	100,4

De dekkingsgraad wordt enerzijds beïnvloed door de ontwikkeling van de verplichtingen en anderzijds door de ontwikkeling van het vermogen. In de volgende paragrafen wordt op beide ontwikkelingen een toelichting gegeven.

De renteontwikkeling

Per ultimo 2017 is de rente ten opzichte van het vorige jaar met circa 0,2 tot 0,3%, afhankelijk van de looptijd, gestegen. Als gevolg hiervan zijn de verplichtingen iets gedaald. Dit geeft een verhogend effect op de dekkinggraad.

Premie

De feitelijke premie heeft in 2017 een negatief effect gehad op de dekkinggraad van 0,5%. Zie verder de premie paragraaf.

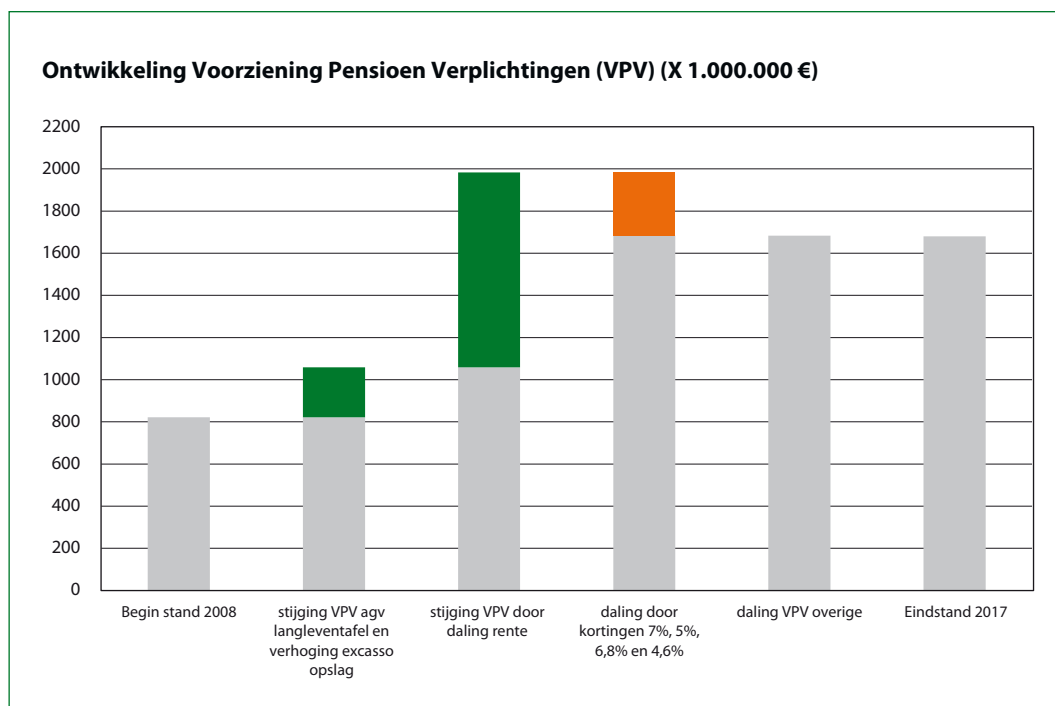
Uitkeringen

Aangezien de dekkinggraad begin 2017 onder de 100% lag, heeft het verrichten van uitkeringen een negatief effect gehad op de dekkinggraad van 0,1%.

Ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen (VPV)

De VPV (het bedrag waarover een pensioenfonds moet beschikken om er zeker van te kunnen zijn dat, samen met de nog te ontvangen premies, voldaan kan worden aan de pensioenverplichtingen) van een pensioenfonds wordt beïnvloed door verschillende factoren:

1. Wijziging marktrente en/of wijziging van door DNB voorgeschreven systematiek om de VPV te berekenen. De marktrente heeft invloed op zowel de VPV als op het vermogen; een dalende rente resulteert in een stijging van de VPV;
2. Wijziging van de actuariële grondslagen (waaronder de prognosetafel, de dalende rente en de in het verleden genomen kortingsmaatregelen). Bij een stijging van de levensverwachting stijgt de VPV;
3. Toeslagverlening en/of korting van pensioenaanspraken (verhoging respectievelijk verlaging van de VPV);
4. Overige factoren waaronder waardeoverdrachten..

Ontwikkeling belegd vermogen

Beleggingsbeleid SPOA

Het strategisch beleggingsbeleid wordt vastgesteld op basis van de Investment Beliefs, de ALM studie en de risicohouding van het fonds. Een Investment Belief of beleggingsbeginsel is kortweg de visie van het pensioenfonds op de werking van de financiële markten en op welke terreinen het fonds waarde kan toevoegen voor haar deelnemers. Vanuit de Investment Beliefs van het fonds worden de ALM resultaten vertaald naar concrete mandaten voor de vermogensbeheerders en vastgelegd in het jaarlijkse beleggingsplan.

SPOA legt de focus op de lange termijn beleggingsstrategie. In 2017 heeft het fonds een ALM studie uitgevoerd. Op basis van de uitkomsten van de studie is besloten het beleid inzake de renteafdekking aan te passen. Zie hiervoor het onderdeel renteafdekking. De strategische verdeling van de portefeuille is naar aanleiding van de studie slechts marginaal gewijzigd. De strategische allocatie van de vastgoedportefeuille is verlaagd. De categorieën aandelen en vastrentende waarden zijn qua strategische gewicht licht verhoogd om de daling van vastgoed te compenseren.

Het bestuur monitort het beleggingsbeleid. Hiervoor ontvangt het een performance- en een risicorapportage.

Beleid in hoofdlijnen

Het actuele strategisch beleggingsbeleid is geënt op de ALM studie die Ortec Finance voor SPOA heeft uitgevoerd in 2017.

Het rente afdekkingsbeleid is per 1 oktober 2017 gewijzigd van een dekkingsgraad afhankelijke rente afdekking naar een rente afhankelijke rente afdekking. Het valuta risico is per 1 maart 2017 gewijzigd door ook het vreemde valuta risico van de benchmark van de vastrentende waarden portefeuille af te dekken.

Beleggingscategorie	Ultimo '17	Ultimo '16	Norm	Minimum	Maximum
Aandelen	29,3%	27,9%	25,5%	20%	31%
Vastrentende waarden	62,0%	62,2%	66,5%	60%	74%
Onroerend goed	1,7%	3,2%	2%	0%	5%
Market Neutral	6,5%	6,5%	6%	3%	7%
Liquide middelen	0,5%	0,2%	0%	-5%	5%
Totaal	100%	100%	100%		

Rente afdekking

Het rente afdekkingsbeleid kan worden gekarakteriseerd als een dynamisch rente afdekkingsbeleid. De ALM analyse van SPOA, uitgevoerd door Ortec Finance in het voorjaar van 2017, toont aan dat de kans om tot en met 2020 niet te hoeven korten aanzienlijk kleiner wordt door gebruik te maken van een rente-afhankelijke afdekking in plaats van de tot dan toe gehanteerde wijze van afdekking (waarbij de afdekking afhankelijk is van de hoogte van de dekkingsgraad). Per ultimo september 2017 is deze systematiek geïmplementeerd. De gekozen rente afhankelijke staffel past binnen de korte termijn risico houding van het fonds. Besloten is dat aanpassing van de renteafdekking op basis van de staffels discretionair plaatsvindt, met andere woorden: er volgt eerst een overleg over de implementatie van de aanpassing.

Na implementatie per 1 oktober 2017 van deze wijze van renteafdekking is de rente afdekking op basis van de benchmark ultimo 2017 52%.

Valuta beleid

Het valutarisico van de aandelenregio's Europa, Pacific en Noord-Amerika wordt voor de valuta's USD, GBP, AUD, JPY, CHF en CAD 100% (was voorheen 50%) afgedekt op basis van de weging van deze valuta in de aandelenbenchmark. Het valutarisico van Opkomende Markten aandelen wordt voor 50% afgedekt middels USD-termijncontracten. Binnen vastrentende waarden wordt per 1 maart 2017 het valutarisico voor de Global Aggregate voor 100% afgedekt.

Tactische allocatie vastrentend - aandelen - vastgoed

Er vindt geen tactische allocatie over de beleggingscategoriën plaats. Jaarlijks wordt de weging van de portefeuille zo nodig bijgesteld naar de normweging. In principe vindt op 1 mei de rebalancing van de benchmarkwegingen plaats naar de vaste gewichten zoals genoemd in de tabel met de normportefeuille.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

In 2017 heeft het fonds het beleid op Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) geëvalueerd. Uit deze evaluatie volgde dat het fonds de 10 United Nations Global Compact Principles als standaard wenst te hanteren, in combinatie met engagement en voting waar mogelijk.

Op 1 januari 2013 is wetgeving omtrent beleggingen in clusterunitie in werking getreden. De beleggingen van het pensioenfonds voldoen aan deze wetgeving.

Voor de aandelenregio's Noord-Amerika, Europa en Pacific wordt uitsluitend belegd in aandelen die voldoen aan fundamentele beleggingsbeginselen (ESG-criteria) zoals die door ACTIAM zijn geformuleerd. De beginselen zijn gebaseerd op internationale verdragen, conventies en 'best practices', zoals de UN Global Compact. Ondernemingen worden beoordeeld op naleving van milieu, maatschappelijke en bestuurlijke prestaties:

- rechten van de mens
- fundamentele arbeidsrechten
- corruptie
- het milieu
- wapens
- klant- en productintegriteit

Schendingen van de beginselen kunnen leiden tot uitsluiting. Er vindt geen uitsluiting plaats bij de aandelenportefeuille Emerging Markets gezien de beperkte omvang van de uitsluiting in relatie tot de forse kosten die omzetting van deze minder liquide beleggingscategorie met zich mee zou brengen.

Monitoring

Het bestuur ontvangt maandelijks en per kwartaal performance rapportages respectievelijk risicorapportages van de custodian. De custodian berekent onafhankelijk van de vermogensbeheerders de performance en de benchmark van zowel het totaal van de portefeuille als van de verschillende deelportefeuilles.

Ontwikkelingen in de portefeuille en rendementen SPOA

In onderstaand overzicht zijn de beleggingsrendementen en de benchmarks van het fonds in de afgelopen jaren weergegeven.

Categorie	in %									
	Rende- ment 2017	BM 2017	Rende- ment 2016	BM 2016	Rende- ment 2015	BM 2015	Rende- ment 2014	BM 2014	Rende- ment 2013	BM 2013
Aandelen	20,7	18,4	9,5	8,2	1,4	-1,8	8,6	7,2	16,5	15,4
Vastrentende waarden	0,9	0,0	12,4	11,5	-1,4	-1,6	34,3	32,5	-8,0	-9,3
Market neutral (DPAP)	5,4	-0,1	1,6	1,6	4,5	0,1	5,4	0,1	10,3	0,1
Vastgoed ¹⁾	1,1	1,1	7,1	7,1	10,5	10,5	5,3	5,3	-2,6	-2,6
Totaal	6,6	4,2	11,1	9,7	-0,1	-0,4	23,9	22,3	-0,7	-2,9

Toelichting: BM is de benchmark. De in de tabel getoonde benchmark performance is een gewogen gemiddelde van de gehanteerde benchmark indices per beleggingscategorie c.q. mandaat. Het rendement is inclusief valuta hedge.

Vergelijking met de benchmark

Alle categorieën behaalden over 2017 een hoger rendement dan dat van de specifieke SPOA benchmark

Aandelen markten en valuta

Binnen de aandelenportefeuille voert alleen Acadian een actief beleggingsbeleid. De rest van de portefeuille is belegd in passieve fondsen bij Blackrock voor de opkomende markten en Actiam voor de ontwikkelde markten. Het grootste deel van de aandelenportefeuille wordt passief beheerd. De aantrekkende wereldeconomie resulteerde in positieve beleggingsresultaten in 2017. Het actief beheer van Acadian heeft goed bijgedragen aan de performance. De extra kosten die dit met zich meebrengt, zijn ruimschoots terugverdiend.

Vastrentende waarden en rente

De vastrentende waarden portefeuille wordt actief beheerd door BlackRock en PIMCO.

In 2017 is de rente per saldo gestegen. De rentestijging leidt tot lage of negatieve rendementen, afhankelijk van het type belegging. De risico opslag op vastrentende waarden is in 2017 gedaald. Hiermee is het effect van de hogere rente geëgaliseerd en is per saldo een outperformance behaald op de vastrentende waarden. PIMCO behaalde over 2017 een aanzienlijk beter resultaat dan de benchmark (+1,7%). Bij Blackrock was er eveneens een outperformance (0,18%).

Vastgoed

De vastgoed portefeuille wordt actief beheerd door CBRE. Deze portefeuille wordt belegd in een aantal niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen. Gezien het specifieke karakter van deze beleggingen is geen goede benchmarkindex voorhanden. De benchmark wordt daarom gelijkgesteld aan het behaalde rendement. Het rendement op de vastgoed portefeuille bedroeg dit jaar 1,3% door de aantrekkende vastgoedmarkt, met name buiten Nederland. Ondanks de goede performance heeft het bestuur, gezien de illiquiditeit van de portefeuille, besloten het vastgoed bij CBRE af te bouwen. Ultimo 2017 is het belang ten opzichte van het vorige jaar verlaagd van 3,2% naar 1,7%.

1) De allocatie naar vastgoed wordt afgebouwd naar 0%. Eind 2017 bedroeg de waarde van de vastgoedbeleggingen nog slechts 1,7% van de waarde van de portefeuille. De impact van deze portefeuille op de performance van het fonds is niet meer significant. Om deze reden wordt de performance van het vastgoedfonds niet weergegeven.

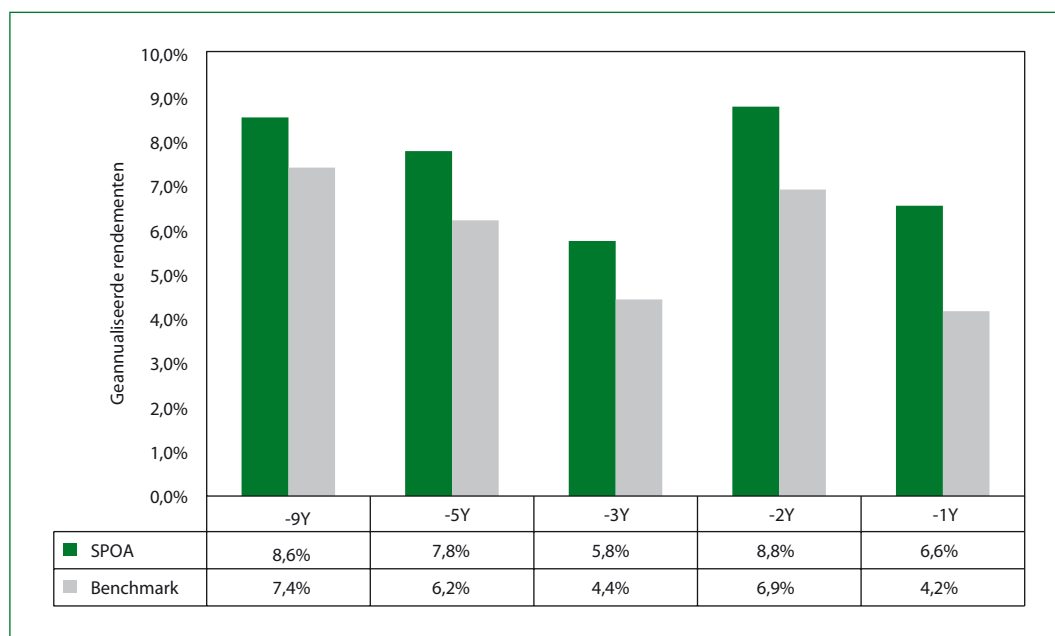
Market Neutral portefeuille (BlackRock)

De DPAP portefeuille wordt actief beheerd door BlackRock Alternative Advisors (BAA). Dit is een breed gespreide alternatieve portefeuille met een conservatief risicoprofiel waarbij belegd wordt in meer dan 30 onderliggende hedge funds. Door de grote spreiding is het resulterende risico in verhouding tot traditionele beleggingscategorieën zoals aandelen en vastrentende waarden laag. De market neutral portefeuille heeft een rendement behaald van 5,4%. Dit is ook vergeleken met eerdere jaren een stabiel resultaat. Deze portefeuille voldoet daarmee aan de verwachtingen en geeft het een goede diversificatie op de gehele portefeuille.

Lange termijn rendementen SPOA

Onderstaande tabel toont de lange termijn performance van SPOA versus de SPOA benchmark.

Performance overzicht SPOA Beleggingsportefeuille 2009 – 2017

SPOA heeft in deze jaren ten opzichte van de benchmark een goede performance laten zien. Per saldo is het geannualiseerde rendement over de onderzochte periodes consistent ruim 1%-punt beter dan de SPOA benchmark. Over acht van de negen jaren is een betere performance dan de benchmark behaald. Jaarlijks vindt een uitgebreide evaluatie plaats van de beleggingsresultaten versus de benchmark. Dan wordt ook de invulling van de portefeuille geëvalueerd.

Vooruitblik 2018

Over de afgelopen jaren zijn hoge rendementen behaald mede als gevolg van de gedaalde rente. Deze daling resulteerde in hogere waarderingen van de vastrentende waarden, echter ook hogere verplichtingen. Indien de rente in de toekomst weer stijgt zullen zowel vastrentende waarden als verplichtingen in waarde dalen. Per saldo zou in dit scenario de dekkingsgraad kunnen verbeteren, omdat bij een rentestijging de verplichtingen naar verwachting meer dalen dan de beleggingen vanwege het feit dat het fonds niet voor 100% zijn rente heeft afgedekt. Hierdoor hebben rente bewegingen maar voor een deel een gelijk effect op de verplichtingen en de beleggingen.

Premie beleid

Het pensioenfonds maakt gebruik van de mogelijkheid om de kostendekkende premie te dempen.

Door het dempen van de premie kan de feitelijke premie lager zijn dan de (niet gedempte) actuariel benodigde premie. In dat geval draagt premiebetaling negatief bij aan de dekkingsgraad. Het bestuur van SPOA toetst jaarlijks de dekkingsgraadachteruitgang door premiebetaling en pensioeninkoop. Zodra de dekkingsgraadachteruitgang cumulatief over de periode 2015 tot en met 2019 (meer dan) 1% bedraagt en het niveau van de beleidsdekkingsgraad lager is dan de dekkingsgraad waarbij volledige toekomstbestendige toeslag kan worden verleend, zal SPOA de pensioenopbouw korten zodanig dat de cumulatieve dekkingsgraadachteruitgang gemaximeerd wordt op 1%. Per eind 2017 is deze 1% bereikt.

Op 7 december 2017 hebben de leden van BPOA in een algemene ledenvergadering besloten tot een aanpassing van de pensioenregeling met ingang van 1 januari 2018. De aanpassing bestaat eruit dat de premie van 22,7% naar 24,7% wordt verhoogd. Daarnaast wordt het pensioen met ingang van 1 januari 2018 conform fiscale richtlijnen opgebouwd rekening houdend met een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar. De beoogde opbouw blijft 1,3%, maar op basis van de in de vorige alinea beschreven toets wordt jaarlijks bekeken welk opbouw percentage kan worden toegezegd. Voor 2018 komt het opbouwpercentage uit op 1,1%. Eind 2018 wordt vastgesteld welke opbouw toegezegd kan worden in 2019.

De zuiver kostendekkende premie voor 2017 is opgebouwd uit:

- De jaarinkoop, berekend op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB per 31 december van het voorgaande boekjaar, benodigd voor de in het boekjaar te verkrijgen aanspraken op ouderdomspensioen, inclusief een opslag van 2,5% voor excasso kosten en 0,3% voor uitkeringsduur;
- De premie voor het partnerpensioen;
- Een opslag voor het financieren van de vaste stijging van de ouderdomspensioenaanspraken met 1,5% tot de pensioenrichtleeftijd;
- Een solvabiliteitsopslag voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen voor risico pensioenfonds. Deze opslag wordt gebaseerd op de strategische beleggingsmix;
- Een opslag voor pensioenuitvoeringskosten ad 1,1 miljoen;
- Een opslag voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid ad 2,5% van de actuariel benodigde premie;
- Een opslag voor het uitgesteld wezenpensioen:
 - Voor de opbouw van wezenpensioen wordt 0,5% van de actuariel benodigde koopsom voor het latent partnerpensioen gereserveerd.
 - Voor de risicokoopsom wezenpensioen wordt 4% van de risicokoopsom partnerpensioen gereserveerd.

Gedempte kostendekkende premie:

- De feitelijke premie dient ten minste gelijk te zijn aan de gedempte kostendekkende premie op basis van het verwachte rendement:
 - Vastrentende waarden: DNB rentetermijnstructuur per 30 september 2015 (staat vijf jaar vast)
 - Zakelijke waarden: Meetkundig rendement (na afslag van kosten):
 - Aandelen: 6,75%
 - Niet beursgenoteerd vastgoed: 5,2%
 - Hedgefonds: 7,25%
- Voor de afslag op bruto rendementscurve is een afslag ter grootte van de prijsinflatie gehanteerd, waarbij rekening is gehouden met het ingroeipad voor de prijsinflatie zoals gepubliceerd door DNB voor Q4 van 2015 (staat vijf jaar vast). Tevens is voor het ouderdomspensioen rekening gehouden met de maximering van de voorwaardelijke toeslagverlening op 1,5% per jaar.

	2017	2016
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Bijdragen van apothekers	29.052	28.714
– Premie ANW	0	-2
– Inkoopsommen (uit NN kapitalen)	140	118
	29.192	28.830
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	38.596	33.859
– Opslag in stand houden vereist vermogen	6.947	6.264
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.128	1.050
	46.671	41.173
De gedempte kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	15.595	15.857
– Opslag in stand houden vereist vermogen	2.807	2.933
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.128	1.050
– Voorwaardelijk	7.499	7.506
	27.029	27.346

De actuarieel benodigde koopsom is voor de zuiver kostendeekkende premie vastgesteld op basis van de DNB rentetermijnstructuur per 31 december 2016. De solvabiliteitsopslag is gelijk aan 18,0%, zijnde het strategisch vereist eigen vermogen voor risico fonds per eind 2016.

Over het boekjaar 2017 bedroeg de feitelijk ontvangen premie 29.192. De feitelijk ontvangen premie is derhalve lager dan de zuiver kostendeekkende premie, maar hoger dan de gedempte kostendeekkende premie.

Financiering van uitvoeringskosten

De financiering van de jaarlijkse uitvoeringskosten bestaat uit een bijdrage vanuit de uitgekeerde pensioenen (excassokosten) en een bijdrage uit de premie. De opslag voor excassokosten bedraagt 2,5%. De opslag administratiekosten in de premie bedroeg 1,1 miljoen in 2017.

Toeslagbeleid

De pensioenregeling kent een onvoorwaardelijke toeslagverlening van 1,5% voor het ouderdomspensioen tot de pensioenrichtleeftijd. Daarnaast is er een voorwaardelijke toeslag. De voorwaardelijke toeslag per 1 januari 2017 is door het bestuur van SPOA vastgesteld op 0 (nul) %. In de afgelopen jaren is het pensioen met respectievelijk 0% (2016 tot en met 2009) en 1% (2008) verhoogd op basis van de voorwaardelijke toeslag. SPOA heeft de ambitie ieder jaar het pensioen te verhogen met de stijging van de prijzen (met een maximum van 1,5%). De voorwaardelijke toeslag is altijd voorwaardelijk. Er wordt geen geld voor gereserveerd en er is geen recht op deze toeslag. Ook op lange termijn is niet zeker of en zo ja, in hoeverre, toeslag zal worden toegekend. Jaarlijks besluit het bestuur of er voldoende middelen zijn om toeslag te verlenen. Naar verwachting van het bestuur zijn er de komende jaren niet voldoende middelen beschikbaar om voorwaardelijke toeslag te kunnen verlenen.

Bij het toekennen van de voorwaardelijke toeslagen hanteert het bestuur de onderstaande leidraad, die richtinggevend is voor de hoogte van de toe te kennen toeslag:

Dekkingsgraad	Toeslagverlening
Beleidsdekkingsgraad < 110%	Geen toeslagverlening
110% < Beleidsdekkingsgraad < circa 120%	Pro rata toeslagverlening
Beleidsdekkingsgraad > circa 120%	Volledige toeslagverlening en eventueel inhaalindexatie dan wel goedmaken kortingen

De beleidsdekkingsgraad van ultimo december is leidend. Eind december 2017 bedroeg de dekkingsgraad waarbij volledige toekomstbestendige toeslagverlening mogelijk is circa 120%.

Risicohouding

Risicohouding

De risicohouding van het fonds is de mate waarin het pensioenfonds, na overleg met de beroepspensioenvereniging BPOA en het verantwoordingsorgaan, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren enerzijds en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds anderzijds. In het eerste kwartaal van 2015 heeft het bestuur overleg gevoerd met het verantwoordingsorgaan en BPOA over de gewenste risicohouding. Het resultaat van dit overleg vormt tezamen met de resultaten van het in 2015 onder de deelnemers gehouden risicobereidheidsonderzoek het uitgangspunt voor de risicohouding van SPOA. De risicohouding zal minimaal elke 5 jaar worden herijkt.

De risicohouding vormt de basis voor:

- De aanvaarding van de opdracht van de beroepspensioenvereniging door het fonds.
- Het vaststellen van het beleid door het fondsbestuur.
- De verantwoording achteraf van het fondsbestuur over het gevoerde beleid.

Verbetermaatregelen

Het uitvoeren van de pensioenregeling, de reputatie van SPOA en de financiële positie van het fonds vormen drie belangrijke delen van het risicomanagement. SPOA heeft met het aantrekken van Rene Doff als risicomanager in 2018 invulling gegeven aan het three lines of defense model. Dit wordt in 2018 verder uitgewerkt.

Kwalitatieve risicohouding

De mate van risicoacceptatie van het bestuur is o.a. gebaseerd op de volgende kwalitatieve overwegingen:

1. Het fonds streeft naar een waardevast pensioen
 - Het fonds hanteert daarom een dekkingsgraadafhankelijke indexatiestaffel als leidraad voor de voorwaardelijke toeslagverlening. De toeslagverlening die volgt uit deze staffel komt overeen met de wettelijk maximale toegestane toeslagverlening gegeven de dekkingsgraad, deze bedraagt voor SPOA maximaal 1,5%
 - Een afgewogen balans tussen te nemen risico's en het naar verwachting te realiseren beleggingsrendement is noodzakelijk om op langere termijn invulling te kunnen geven aan de pensioenambitie. Voor het nastreven van de pensioenambitie dient het bestuur bereid te zijn om beleggingsrisico te nemen en een beleggingsrendement na te streven dat hoger is dan de risicovrije marktrente.
 - Bij slechte economische omstandigheden acht het bestuur het uitlegbaar dat voorwaardelijke toeslagverlening wordt verlaagd. Kortingen op de pensioenaanspraken en -uitkeringen dienen zoveel mogelijk voorkomen te worden. Partijen zien een cumulatieve korting op pensioenaanspraken en -uitkeringen van 25% over 15 jaar als het absolute maximum (gerekend vanaf 1.1.2015).

2. Het premieniveau wordt bepaald door de beroepspensioenvereniging BPOA . De uit de uitvoeringsovereenkomst voortvloeiende premieomvang is klein in relatie tot de pensioenverplichtingen, waardoor de sturingskracht van premie-aanpassingen beperkt is.
 - Er bestaan geen bijstortverplichtingen.
3. De risicobereidheid is gerelateerd aan de volgende uitgangspunten.
 - De gemiddelde looptijd van de verplichtingen van SPOA en het percentage gepensioneerden is vergelijkbaar met een gemiddeld fonds in Nederland.
 - Uit het risicobereidheidsonderzoek blijkt dat vier op de vijf deelnemers, slapers en gepensioneerden voor enige vorm van risico gaan, met of zonder bodem. Een op de vijf wil geen enkele vorm van risico lopen. Daarmee heeft de achterban van SPOA een wat hoger dan gemiddeld risico-acceptatie.

Kwantitatieve lange termijn risicohouding

De lange termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets. Een haalbaarheidstoets is een door DNB voorgeschreven toets die alle pensioenfondsen moeten uitvoeren om te onderzoeken in hoeverre de ambitie van het pensioenfonds realistisch en haalbaar is. Uit de haalbaarheidstoets blijkt dat de ambitie van het pensioenfonds realistisch en haalbaar is. Wel dient opgemerkt te worden dat de haalbaarheidstoets 60 jaar vooruit kijkt, waarbij in de door DNB voorgeschreven scenario's verwacht wordt dat de economie zich herstelt. Indien niet 60 jaar vooruit gekeken wordt, maar naar de komende jaren, dan zijn de vooruitzichten minder rooskleurig. De komende jaren wordt bijvoorbeeld geen voorwaardelijke toeslagverlening verwacht, vanwege de huidige financiële positie van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft de volgende risicohouding (lange termijn) vastgesteld met betrekking tot het pensioenresultaat:

- Ondergrens 1: Vanuit de situatie waarbij de beleidsdekkingsgraad gelijk is aan Vereist Eigen Vermogen dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 90%.
- Ondergrens 2: Vanuit de feitelijke beleidsdekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat ten minste gelijk te zijn aan 90%.
- Ondergrens 3: Vanuit de feitelijke beleidsdekkingsgraad dient de maximale afwijking ten opzichte van de mediaan in het geval van een "slechtweerscenario" (lees: 5e percentiel) 35% te bedragen

De kortingen die in de periode 2008 tot en met ultimo 2014 zijn doorgevoerd kunnen hersteld worden indien de financiële positie van het fonds het toestaat. In deze periode is 23,4% aan kortingen doorgevoerd. De toeslagachterstand bedraagt per 1 januari 2017 23,9% (zijnde de kortingen verhoogd met de niet toegekende voorwaardelijke indexatie sinds 2015). Bij de vaststelling van het pensioenresultaat wordt rekening gehouden met deze toeslagachterstand van 23,9% voor alle deelnemers.

Kwantitatieve korte termijn risico

Het bestuur heeft de volgende risicohouding (korte termijn) vastgesteld met betrekking tot het Vereist Eigen Vermogen:

De bandbreedte van het Vereist Eigen Vermogen is 18% tot 23%. Deze bandbreedte is destijds gekozen uitgaande van het vergrote risicoprofiel (meer aandelen). SPOA voldoet qua hoogte van de dekkingsgraad (nog) niet aan de eisen van DNB om gebruik te kunnen maken van de éénmalige mogelijkheid ter vergroting van het risicoprofiel. Uitgaande van het huidige risicoprofiel bedraagt de bandbreedte van het Vereist Eigen Vermogen 15,5% - 20,5%. Eind 2017 was het vereist eigen vermogen 18,0%. Dit valt derhalve binnen de vastgestelde bandbreedte.

Daarnaast heeft het Bestuur de volgende risicorestricties gedefinieerd, uitgaande van een 15-jaars horizon en de in de ALM-studie per eind 2017 gehanteerde veronderstellingen:

- Onder extreem slechte marktomstandigheden wil het fonds bij voorkeur niet onder een nominale dekkingsgraad van 80% terechtkomen.
- Een cumulatieve korting van 25% over 15 jaar geldt als absoluut maximum (gerekend vanaf 1 januari 2015).
- De "lange termijn" korting zou maximaal 0,5% - 1% per jaar mogen bedragen.

Risicobeheer

De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen en het nastreven van de ambitie van de pensioenregeling. Bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen loopt het fonds risico's. De risico's kunnen ingedeeld worden in financiële en niet-financiële risico's. Het bestuur heeft de verschillende risico's (financiële risico's, integriteitsrisico's, risico's als gevolg van belangenverstremgeling en overige niet-financiële risico's) samengevoegd in één document. Vastgelegd is hoe en hoe vaak de risico's gemonitord worden.

Financiële risico's

Onderstaande tabel geeft uitleg van de financiële risico's die het fonds loopt. Verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitleg rondom de financiële risico's wordt gegeven in de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Financiële risico's	Definitie
S1 rente risico	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen enerzijds en van de verplichtingen anderzijds niet gelijk zijn (duratie mismatch)
S2 risico zakelijke waarden (aandelen)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitvoerende instelling of generieke factoren) waarde wijzigingen plaatsvinden
S3 Valuta	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
S4 Grondstoffen	SPOA belegt niet in grondstoffen
S5 Krediet risico	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of krediet verslechtering.
S6 Verzekerings-technisch risico	Het risico dat het fonds met haar deelnemers loopt op het gebied van sterfte en arbeidsongeschiktheid.
S7 Liquiditeitsrisico	Het risico dat het fonds loopt om niet aan haar betalingsverplichtingen (zoals de uitkeringen) te kunnen voldoen.
S8 Concentratie risico	Het risico dat het fonds loopt bij een te grote concentratie beleggingen bij één tegenpartij.
S9 Operationeel risico	Het operationeel risico is het risico op verlies als gevolg van inadequate of foutieve interne processen, mensen en systemen of externe gebeurtenissen.
S10 Actief beheer risico	Het actief beheer risico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille.

Het vereiste eigen vermogen

Volgens een gestandaardiseerde methode wordt de reservetekortgrens (ook solvabiliteitsgrens) bepaald. Hierbij is het vereiste eigen vermogen zodanig bepaald dat met 97,5% zekerheid wordt voorkomen dat het fonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de pensioenvoorziening. Het vereiste eigen vermogen wordt bepaald aan de hand van bovenstaande risico's. Deze worden hieronder puntsgewijs toegelicht.

Rente risico (S1)

Aangezien beleggingen op marktwaarde worden gewaardeerd en verplichtingen op basis van UFR, is de invloed van de rente verschillend voor de beleggingen en de verplichtingen. SPOA dekt het renterisico gedeeltelijk af.

De renteafdekking wordt gestuurd op basis van marktrente en niet op basis van de UFR. Tot en met september 2017 heeft het fonds het beleid gevoerd dat bij een 100% dekkingsgraad op marktwaarde de renteafdekking versus de verplichtingen op marktwaarde 64% bedraagt.

Ultimo september 2017 is het renteafdeckingsbeleid aangepast. SPOA hanteert een dynamisch rente-afdeckingsbeleid. De afdekking wordt bepaald op basis van de hoogte van de 30-jaars Europese swaprente en wordt geïmplementeerd middels aanpassing van de vastrentende benchmark:

Rentestafel

Ondergrens	Bovengrens	Percentage afdekking
	< 0,50%	32%
0,50%	1,25%	42%
1,25%	2,00%	52%
2,00%	2,75%	59,5%
2,75%	3,50%	67%
3,50%	4,25%	72%
> 4,25%		77%

De rente afdekking in de huidige situatie is 52% en daarmee circa 8% lager dan voorheen. Deze verlaging van het rente risico resulteert niet tot een hoger vereist eigen vermogen, omdat het pensioenfonds per 1 maart 2017 ook het valuta risico op vastrentende waarden heeft afgedekt.

In het geval van overschrijding van de bovengenoemde grenzen voor de 30-jaars Europese swaprente wordt de vastrentende benchmark aangepast in het kwartaal volgend op de overschrijding. Daarbij moet aan de volgende twee voorwaarden worden voldaan:

- de rente is ultimo kwartaal uit de bandbreedte getreden, én
- dezelfde overschrijding is tevens ultimo maand voorafgaand aan kwartaal ultimo vastgesteld.

De visie hierbij is dat bij lage rentes het neerwaartse risico beperkt is en de renteafdekking moet worden afgebouwd om te profiteren van eventuele rentestijgingen. Bij hoge rentes is het neerwaartse risico groter en moet de renteafdekking groter worden om het risico van eventueel dalende rentes te beperken. Het fonds stuurt dus niet op een vast percentage renteafdekking versus de verplichtingen. Het fonds monitort de afdekking wel. SPOA laat de custodian maandelijks monitoren of de renteafdekking aansluit bij de marktrente.

In onderstaande tabel is te zien dat ultimo 2017 de renteafdekking zich binnen de afgesproken bandbreedte bevindt.

Risico	Risicogrens Norm% (min%-max%)	31 december 2017	31 december 2016
S1 rente risico	Per sept. 2017: Zie tabel hierboven.	50,1% op marktwaarde basis. Dat is binnen de bandbreedte. <i>Bron: IRM monitor</i>	53,9%

Zakelijke waarden risico (S2)

Marktontwikkelingen hebben invloed op de waardewijziging van zakelijke waarden. Dit zorgt voor een koersrisico. Het koersrisico is voor de lange termijn goed te beheersen door diversificatie over de beleggingscategorieën aandelen, vastrentende waarden, (indirect) vastgoed en market neutral. Vervolgens vindt binnen de beleggingscategorieën diversificatie plaats naar bijvoorbeeld regio's, sectoren en instrumenten. 25,5% van de portefeuille bestaat uit aandelen.

In onderstaande tabel is weergegeven dat de aandelen en market neutral portefeuille zich binnen de bandbreedten bevinden.

Risico	Risicogrens	31 december 2017	31 december 2016
	Norm% (min%-max%)		
S2 risico zakelijke waarden (aandelen)	aandelen 25,5% (20-31%) Market Neutral 6% (3%-7%)	29,3% 6,5%	27,9% 6,5%

Valuta risico (S3)

SPOA heeft sinds 2015 Kasbank aangesteld als valuta overlay manager om het overgrote deel van het valutarisico gerelateerd aan de aandelenbeleggingen op passieve wijze af te dekken.

Het valutarisico van de aandelenregio's Europa, Pacific en Noord-Amerika wordt voor de valuta's USD, GBP, AUD, JPY en CAD 100% afgedekt op basis van de weging van deze valuta in de aandelenbenchmark. Het valutarisico van Opkomende Markten aandelen wordt voor 50% afgedekt middels USD-termijncontracten vanwege de praktische onmogelijkheid (beschikbaarheid en kosten) om de valuta van alle opkomende landen af te dekken. Het valutarisico van deze regio wordt voor de doeleinden van de valuta-afdekking geacht een 50% correlatie te hebben met de USD.

Per 1 maart 2017 wordt binnen vastrentende waarden het valutarisico voor de BarCap Global Aggregate Credit 10+ yrs voor 100% afgedekt.

Risico		31 december 2017	31 december 2016
S3 valuta		Na afdekking wordt over 6,2% (105 mln) van het vermogen valuta risico gelopen. <i>Bron: IRM monitor</i>	Over 17,3% van het vermogen wordt valuta risico gelopen.

Kredietrisico (S5)

De onderstaande tabel geeft inzicht in de kredietwaardigheid van de vastrentende waarden in de portefeuille per rating categorie, exclusief derivaten (bron: IRM monitor Q4 2017).

Kredietwaardigheid

Vastrentende Waarden

	December 2017			December 2016	
	Staatsobl. (mln €)	Overig ¹⁾ (mln €)	Totaal (mln €)	Totaal (%)	(mln €)
AAA	140,5	106,1	246,7	23,7%	221,4
AA	70,9	104,8	175,6	16,9%	175,9
A	44,6	210,1	254,6	24,4%	265,1
BBB	54,1	211,8	265,8	25,5%	199,5
Lager dan BBB	10,2	43,5	53,7	5,2%	60,3
Geen rating ²⁾	0,0	45,5	45,5	4,4%	57,8
Totaal	320,2	721,8	1.042,0	100,0%	980,0

Onder het kredietrisico valt ook het zogenaamde tegenpartijrisico. Dit heeft betrekking op het risico, dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het fonds financiële verliezen lijdt. Dit risico wordt gemitigeerd door derivatencontracten aan te gaan met tegenpartijen met een minimale kredietkwaliteit van BBB, waarbij dagelijks onderpand wordt uitgewisseld (relatief hoge kwaliteit staatsobligaties en cash) ter grootte van de uitstaande vorderingen. Door de zekerheid van het onderpand leidt deconfture van de tegenpartij niet tot significante verliezen.

Risico	Risicogrens	31 december 2017	31 december 2016
S5 Krediet risico	Voor derivatencontracten is er beleid opgesteld met betrekking tot de keuze van tegenpartijen. De kredietwaardigheid dient minimaal BBB te zijn.	Er wordt voldaan aan deze eis	Er wordt voldaan aan deze eis

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Het pensioenfonds hanteert bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen de meest recente overlevingstafels (Prognosetafel AG2016), met fondsspecifieke ervaringssterfte. Dit neemt niet weg dat toekomstige ontwikkelingen kunnen leiden tot wijzigingen in de levensverwachting en dat dientengevolge in de toekomst verhoging of verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen aan de orde kan komen.

Risico	Risicogrens	31 december 2017	31 december 2016
S6 verzekeringstechnisch risico	Het pensioenfonds hanteert bij de vaststelling van de voorziening de meest recente overlevingstafel.	Prognosetafel AG2016	Prognosetafel AG2016

Liquiditeitsrisico (S7)

De portefeuillesamenstelling is zodanig dat het liquiditeitsrisico zeer beperkt is. Grofweg 90% van de beleggingen kan namelijk op korte termijn liquide gemaakt worden. Daarnaast is het gebruik van derivaten en de mate van leverage in de portefeuille relatief beperkt, dus bij plotselinge forse rentestijgingen is de behoefte aan te storten onderpand ook relatief beperkt. De leverage bedraagt circa 10% in de vastrentende waarden portefeuille. Er zijn gezien de lage leverage en de hoge kwaliteit van vastrentende waarden op dit moment geen verder maatregelen noodzakelijk.

1) Inclusief index-linked obligaties, bedrijfsobligaties, kortlopende vorderingen en liquide middelen.

2) Geen rating is inclusief liquide middelen

Concentratie risico (S8)

Om controle te kunnen houden over eventueel concentratierisico worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Gezien de focus op kwaliteit van de beleggingen belegt SPOA binnen de vastrentende portefeuille veel in Duitse en Nederlandse staatsobligaties. Deze belangen komen uit boven de 2% van de portefeuille. Voor beide landen geldt dat de credit rating AAA is. Om die reden is geen buffer voor concentratierisico aangehouden. In onderstaande tabel zijn de grootste posities weergegeven (bron: IRM monitor Q4 2017). De in onderstaande tabel in de rechterkolom bovenaan genoemde DPAP portefeuille is de SPOA hedge portefeuille, die onderliggend uit verschillende fondsen bestaat.

Top 10 Vastrentend	€	% beleg.	Top 10 Zakelijke waarde	€	% beleg.
NETHERLANDS GOVERNMENT 2.75% 15/1/2047	31,5 mln.	1,8%	UBS DPAP CL SHS 2012 Serie 2	107,0 mln.	6,3%
NETHERLANDS GOVERNMENT 3.75% 15/1/2042	30,1 mln.	1,8%	CBRE Dutch Retail I FGR	14,8 mln.	0,9%
Stg. Pf. Apothekers - Currency Overlay	25,3 mln.	1,5%	Samsung Electronics Co Ltd	7,8 mln.	0,5%
IRS UER 0%-EUR006M 20121004 20400804	19,9 mln.	1,2%	Tencent Holdings Ltd	7,6 mln.	0,4%
NETHERLANDS GOVERNMENT 4% 15/1/2037	19,9 mln.	1,2%	Alibaba Group Holding Ltd	6,1 mln.	0,4%
REPUBLIC OF SLOVENIA 5.25% 18/2/2024	17,5 mln.	1,0%	CBRE Property Fund Central Europe LP	5,5 mln.	0,3%
MEX BONOS DESSAR FIX RT 10% 5/12/2024	14,0 mln.	0,8%	Taiwan Semiconductor Manufacturing Co Ltd	5,5 mln.	0,3%
FRANCE (GOVT OF) 3.5% 25/4/2026	12,6 mln.	0,7%	CBRE Logistics Property Fund Europe	5,4 mln.	0,3%
JAPAN TREASURY DISC BILL 0% 10/1/2017	12,4 mln.	0,7%	Nestle SA	4,4 mln.	0,3%
EUROPEAN UNION 3.25% 4/4/201/8	9,7 mln.	0,6%	Apple Inc	4,2 mln.	0,2%
Totaal	192,8 mln.	11,3%		168,4 mln.	9,9%

* Voor de vervaardiging van de tabellen is gebruik gemaakt van Look Through principe. Als in bovenstaande tabellen de naam van een beleggingsfonds voorkomt is dit een weergave van de totale cash positie tezamen met waarderingsverschillen (tussen KAS BANK en Asset Manager) van onderliggende beleggingen of de totale waarde van het beleggingsfonds indien de look through data onbekend is (bijv. Private Equity of Hedge Funds).

Operationeel risico (S9)

Het operationeel risico is het risico op verlies als gevolg van inadequate of foutieve interne processen, mensen en systemen of externe gebeurtenissen. Operationele risico's hebben een negatieve impact op een goede uitvoering van de pensioenregeling. De mate van reductie van operationele risico's moet in relatie staan tot de kosten die dit met zich mee brengt.

De operationele uitvoering van de administratie van SPOA geschiedt door AZL NV. Het bestuur van het fonds is en blijft verantwoordelijk voor de uitvoering van een juiste administratie. Om verantwoording af te kunnen leggen is het ISAE3402-rapport

(type II) ingesteld. SPOA heeft van haar administrateur AZL NV, van de custodian Kasbank en van haar vermogensbeheerders een ISAE-rapport (type II) ontvangen.

Door het overleggen van dit rapport tonen de partijen aan het pensioenfonds én aan de accountant van het pensioenfonds aan, dat de uitvoering 'in control' is. Het overleggen van het ISAE3402- rapport komt tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfondsen'. Het bestuur heeft vastgesteld dat in geen van de ISAE rapporten beperkingen zijn opgenomen.

Actief beheer risico (S 10)

Het actief beheer risico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. Dit risico wordt berekend op een door DNB aangereikte handreiking. Het (actief) mandaat van Acadian resulteert in een buffer van 0,4% van de verplichtingen.

Risico's met betrekking tot derivaten

Het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten) is toegestaan ter afdekking en beheersing van uit beleggingen voortvloeiende risico's of vanuit het kader van een meer efficiënt portefeuillebeheer. Het gebruik van financiële instrumenten (direct en/of afgeleid) mag er niet toe leiden dat de beheerde beleggingsportefeuille materieel gezien een samenstelling krijgt die ligt buiten de door het bestuur van het fonds vastgestelde richtlijnen. Middels de risicorapportage wordt gecontroleerd of de beheerders zich aan de richtlijnen houden. Het tegenpartijrisico bij derivatenposities wordt beheerst door selectie van en spreiding over hoogwaardige tegenpartijen en door de keuze voor onderpand van de hoogste kwaliteit en liquiditeit. Met tegenpartijen worden ISDA- en CSA overeenkomsten afgesloten.

Daarnaast is een beleid inzake collateral management geformuleerd. Er vindt frequente monitoring plaats en uitwisseling van collateral ter dekking van de eventuele verliezen komende uit derivaten bij een eventuele deconfiture van de tegenpartij.

Vereiste dekkingsgraad

De vereiste dekkingsgraad kan vastgesteld worden op basis van bovenstaande S1 tot en met S10. Op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille per ultimo 2017 bedraagt deze vereiste dekkingsgraad 120,0%. Op basis van de strategische portefeuille bedraagt deze 118,0%

Niet-financiële risico's

Naast deze risico's heeft het fonds te maken met niet-financiële risico's. Het fonds heeft alle risico's samengevoegd in één document, waarnaar in de ABTN wordt verwezen.

Vastgelegd worden onder meer de volgende risico's:

Uitbestedingsrisico

De administratie en uitvoering van de regeling van SPOA is uitbesteed aan AZL N.V. in Heerlen. De afspraken met betrekking tot de uitbesteding van taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA) tussen het fonds en AZL. Dit contract is vernieuwd in het voorjaar van 2015. Middels SLA-rapportages die AZL ieder kwartaal levert, monitort het bestuur de uitvoering van de overeenkomst door AZL.

Het vermogensbeheer is uitbesteed aan verschillende vermogensbeheerders, waarmee eveneens contracten zijn afgesloten. Daarin zijn onder meer de rapportageverplichtingen richting de toezichthouder vastgelegd, naast zaken als mandaat, benchmark en fees. Het vermogensbeheer wordt gemonitord door Kasbank NV, onze custodian. Het bestuur heeft met Kasbank een SLA afgesloten met afspraken ten aanzien van de oplevering van de rapportages aan DNB, de performancerapportage en alle overzichten, die voor een goed gemonitord vermogensbeheer noodzakelijk en wenselijk zijn.

Juridische risico's

Een pensioenfonds loopt het risico in rechte aangesproken te worden. Ten einde dit risico te beheersen laat SPOA haar documenten waar mogelijk juridisch toetsen.

Reputatierisico

Om reputatierisico te beperken heeft het bestuur een integriteitsbeleid vastgesteld, is een gedragscode opgesteld en is een communicatiebeleid vastgesteld waarin transparante communicatie naar haar belanghebbenden voorop staat.

Scenario analyse en crisisplan

Extreme markt- en/of rentebewegingen kunnen een grote impact hebben op de beleggingen van het fonds en daarmee de dekkingsgraad van het fonds. Dit geldt ook voor een verdere verhoging van de levensverwachting. Indien de levensverwachting met 1 jaar stijgt zal de dekkingsgraad met circa 6% dalen.

In onderstaande tabel is te zien welk effect rendement en rente hebben op de dekkingsgraad. In het midden is vet gedrukt te zien de actuele dekkingsgraad berekend per eind december (102,3%).

- Ultimo 2017 was de totale vermogenspositie van het fonds 1,7 miljard. Hiervan is 438 miljoen belegd in zakelijke waarden. In onderstaande tabel is het effect te zien van een waardedaling/-stijging van de zakelijke waarde met respectievelijk 12,5% en 25%.
- De rente heeft zowel invloed op de verplichtingen als op het vermogen. Bij een daling van de rente zullen de verplichtingen en beleggingen beide in waarde toenemen. Doordat de rente strategisch niet volledig is afgedekt, wordt niet het gehele risico afgedekt. Gehele afdekking van het risico zou de lange termijn rendementsverwachting negatief beïnvloeden. Een stijging van de rente doet de dekkingsgraad stijgen. Het resultaat is in onderstaande tabel af te lezen (bron: IRM monitor Q4 2017)

Scenario Tabel Dekkingsgraad UFR		Rendement zakelijke waarden				
		-25,0%	-12,5%	0,0%	+12,5%	+25,0%
Parallele verschuiving UFR curve	-0,50%	90,5%	94,7%	98,9%	103,2%	107,4%
	-0,25%	91,7%	96,1%	100,5%	104,9%	109,3%
	-0,00%	93,0%	97,6%	102,3%	106,8%	111,4%
	+0,25%	94,5%	99,3%	104,1%	108,9%	113,7%
	+0,50%	96,1%	101,1%	106,2%	111,2%	116,3%

< Minimaal Vereiste Dekkingsgraad
 < Vereiste Dekkingsgraad

Verzekerdenbestand

(Aantallen)

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtig- den
Stand per 31 december 2016	2.863	1.125	1.242
Mutaties door:			
Nieuwe toetredingen	203	0	0
Uit dienst	-170	170	0
Waardeoverdracht	0	0	0
Ingang pensioen	-14	-29	62
Overlijden	-6	-5	-28
Afkoop	0	0	-1
Andere oorzaken ¹⁾	-1	-67	-4
Mutaties per saldo	12	69	29
Stand per 31 december 2017	2.875 ²⁾	1.194	1.271

Specificatie pensioengerechtigden	2017	2016
Ouderdomspensioen	953	925
Partnerpensioen	282	280
Wezenpensioen	36	37
Totaal	1.271	1.242

1) Deze verzamelpost wordt o.a. veroorzaakt door het rechtekken van de uitdiensttredeers en de stelpost uit J701. Dit betreft met name uitdiensttredeers die reeds een slaperspakket hebben en conform de richtlijnen van DNB uniek geteld diene te worden.

2) Waarvan 43 deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling.

Kosten pensioenuitvoering

Uitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer

Het bestuur rapporteert conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie over haar uitvoeringskosten en vermogensbeheerkosten.

In onderstaande tabel zijn conform deze aanbeveling de kosten opgenomen van:

- Uitvoeringskosten SPOA uitgedrukt als percentage van het belegd vermogen en per deelnemer;
- Uitvoeringskosten SPOA en BPOA uitgedrukt als percentage van het belegd vermogen en per deelnemer;
- Vermogensbeheerkosten als percentage van het belegd vermogen.

Uitvoeringskosten (x € 1000)	2017	2016	2015	2014	2013
Administratiekosten (AZL)					
Pensioenadministratie	563	563	570	492	447
Compliance	0	0	0	0	1
Implementatie	0	30	121	0	51
Flexfactoren / NPR	22				
Bestuursadviesing	30	30	30	34	42
Boardroom	0	0	11	11	13
Communicatie	50	64	62	54	63
Subtotaal	665	687	794	591	617
Overige kosten uitvoering					
Accountant: controle van de jaarrekening	42	42	32	39	25
Accountant: controlewerkzaamheden voorgaand boekjaar	3				
Accountant: werkzaamheden inzake nieuwe pensioenregeling 2015	0	0	0	11	
Actuaris certificering	14	21	18	19	20
Actuaris jaarwerk	26	39	26	34	47
Actuaris advies	120	144	178	152	105
Actuaris kosten inzake DC kapitalen	18				
BTW advies	35	49	27		
Communicatie/web	2	2	8	5	14
Directeur	142	143	143	142	158
Visitatiecommissie	17	16	15	15	15
Verantwoordingsorgaan (extern adviseur)	7	8	6	5	
Vergader- en kantoorkosten	42	38	41	55	35
Deurwaarderkosten	-1	3	3	0	1
Compliance	0	4	4		
Subtotaal	467	509	501	477	420

Uitvoeringskosten (x € 1000)	2017	2016	2015	2014	2013
Bestuurskosten					
Vacatiegeld en bestuursvergoedingen	280	223	184	220	139
Reiskostenvergoeding	60	54	41	48	33
Opleidingen	34	35	27	23	7
Verantwoordingsorgaan	15				
Opleidingen verantwoordingsorgaan	4				
Subtotaal	393	312	252	291	179
Overig					
Contributies en bijdragen	136	124	102	105	161
Communicatie advies, website ontwerp en onderzoek	75	61	60	25	75
Verzekering	6	6	6	6	6
Juridisch advies	0	12	1	0	38
Risico Management (advies, onderzoek)	46	2	21		
Overig	10	5	3	5	3
Subtotaal	273	210	193	141	283
Totaal uitvoeringskosten SPOA	1.798	1.718	1.740	1.500	1.499
Kosten BPOA beroepspensioenvereniging ¹⁾					275
Bestuurskosten	45	51	33	30	
Kosten externe adviseurs	80	84	115	178	
Bestuursondersteuning	4	8	25	88	
Communicatie	25	13	6	7	
	154	156	179	303	275
Totaal uitvoeringskosten SPOA en BPOA	1.952	1.874	1.919	1.803	1.774
Gemiddeld belegd vermogen SPOA	1.656.779	1.531.736	1.464.573	1.455.820	1.174.949
Uitvoeringskosten SPOA als % van het belegd vermogen	0,11%	0,11%	0,12%	0,10%	0,13%
Uitvoeringskosten SPOA en BPOA als % van het belegd vermogen	0,12%	0,12%	0,13%	0,12%	0,15%
Aantallen					
Actieve deelnemers	2.875	2.863	2.850	2.814	2.763
Pensioengerechtigden	1.271	1.242	1.203	1.164	1.151
	4.146	4.105	4.053	3.978	3.914

1) Budget 2017: 125 (2016: 125)

Uitvoeringskosten (x € 1000)	2017	2016	2015	2014	2013
Kosten SPOA in € per deelnemer	434	419	429	377	383
Kosten SPOA en BPOA in € per deelnemer	471	457	473	453	453
Vermogensbeheerkosten					
Beheervergoeding vermogensbeheerders regulier	2.859	2.770	2.979	2.485	1.727
Beheervergoeding vermogensbeheerders voorgaande jaren	1	-75	0	0	798
Bewaarvergoeding custodian	947	665	667	572	502
Beleggingsadvieskosten	181	173	201	189	243
Beleggingsadministratie	333	393	381	339	354
Omzetbelasting	173	603	705		
Directe vermogensbeheerkosten	4.494	4.529	4.933	3.585	3.624
Beheerkosten vastgoed	329	538	660		
Beheerkosten aandelen	21	23	598		
Beheerkosten vastrentende waarden	0	24	16		
Beheerkosten overige beleggingen	477	485	437		
Transactiekosten ¹⁾	2.675	2.843	4.596		
Indirecte vermogensbeheerkosten	3.502	3.913	6.307		
Totaal vermogensbeheerkosten incl omzetbelasting	7.996	8.442	11.240		
Omzetbelasting	-173	-603	-705		
Totaal vermogensbeheerkosten excl omzetbelasting	7.823	7.839	10.535		
Vermogensbeheerkosten als % van het belegd vermogen incl omzetbelasting	0,32%	0,37%	0,45%		
Vermogensbeheerkosten als % van het belegd vermogen excl omzetbelasting	0,31%	0,33%	0,41%	0,25%	0,31%
Transactiekosten als % van het belegd vermogen	0,16%	0,19%	0,31%		

1) Transactiekosten (en overige beheerkosten) betreffen een schatting op basis van de methodiek, welke verderop wordt toegelicht.

Financiering van de uitvoeringskosten

In 2017 werden de kosten enerzijds gefinancierd uit een opslag op de premie (5% van de premie) en anderzijds uit de kostenvoorziening (2,5% van de voorziening pensioenverplichtingen). In de financiële paragraaf is dit toegelicht.

Toelichting op de uitvoeringskosten: Structurele kostenverhoging

Per 1-1-2015 zijn de administratiekosten van AZL door de BTW verplichting jaarlijks circa € 100.000,- hoger dan in voorgaande jaren.

Toelichting op de uitvoeringskosten: Eenmalige kosten in 2017

In 2017 is als gevolg van de verplichte BTW aangifte onderzoek gedaan naar de mogelijkheden BTW te verrekenen. De kosten daarvan bedroegen € 35.000,-.

In de onderstaande tabel wordt het resultaat op kosten in de afgelopen jaren weergegeven:

	2017	2016	2015	2014	2013
Uit pensioenuitkeringen	856	827	633	465	161
Uit premie	1.128	1.050	1.431	1.049	1.054
Werkelijke kosten	-1.952	-1.874	-1.919	-1.803	-1.774
Resultaat op kosten	32	3	145	-289	-559

Beroepspensioenvereniging

Het pensioenfonds neemt de kosten voor de beroepspensioenvereniging voor haar rekening. Reden hiervoor is dat het opzetten van een eigen incassoprocedure voor de beroepspensioenvereniging kostbaar is en het tot en met 2012 om relatief beperkte bedragen ging. In 2017 zijn de kosten voor de beroepspensioenvereniging ten opzichte van het vorig jaar gedaald.

Toelichting op de vermogensbeheerkosten

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie betreft de kosten van de beheervergoeding aan de vermogensbeheerder(s) en overige beheervergoedingen. Dit betreft een bedrag van 5.148, uitgesplitst in directe kosten van 4.494, terug te vinden in de jaarrekening als kosten vermogensbeheer, en 654 aan geschatte indirecte kosten welke ingehouden zijn binnen de beleggingsfondsen. Indirecte beheerskosten worden berekend op basis van de TER (total expense ratio) van de beleggingsfondsen. Indien deze TER niet beschikbaar is, wordt voor een aantal beleggingscategorieën gebruik gemaakt van het schattingsmodel van de Pensioenfederatie.

De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de eerste categorie. De transactiekosten bestaan uit de aan- en verkoopkosten van de beleggingen in de effecten waarin het fonds rechtstreeks belegt en worden verwerkt als onderdeel van de aan- en verkoopprijzen. Transactiekosten binnen beleggingsfondsen worden overeenkomstig de aanbeveling van de Pensioenfederatie geïndiceerd door de in- en uitstapkosten. De transactiekosten voor bonds en rentederivaten en FX forward worden ook berekend op basis van de spreads opgegeven door de Pensioenfederatie. Deze kosten bedroegen gedurende het boekjaar 2.675 (2016: 2.843).

De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op circa 7.823, gespecificeerd als volgt:

Vastgoed	334
Aandelen	1.034
Vastrentende waarden	4.167
Overige beleggingen	496
Kosten overlay beleggingen	350
Bewaarloon	9
Advieskosten vermogensbeheer	181
Overige kosten	1.252
	7.823

Bestemming van het exploitatiesaldo

In de bestuursvergadering van 11 juni 2018 heeft het bestuur besloten het saldo over 2017 van 114.095 (x € 1.000,-) te doteren aan de algemene reserve.

De toekomstige ontwikkelingen

Per 1-1-2018 is de pensioenrichtleeftijd conform fiscale richtlijnen verhoogd van 67 naar 68 jaar. Het bestuur heeft haar reglement hierop aangepast. De pensioenrechten worden actuarieel neutraal omgerekend van een pensioenrecht ingaand per 67 jaar naar een pensioenrecht ingaand met 68 jaar. De deelnemer heeft reglementair de mogelijkheid om het pensioen te vervroegen ten opzichte van 68 jaar.

Op 7 december 2017 hebben de leden van BPOA in een algemene ledenvergadering besloten tot een aanpassing van de pensioenregeling met ingang van 1 januari 2018. De aanpassing bestaat eruit dat de premie van 22,7% naar 24,7% wordt verhoogd. De beoogde opbouw blijft 1,3%, maar op basis van de premietoets wordt jaarlijks bekeken welk opbouwpercentage kan worden toegezegd. Voor 2018 komt het opbouwpercentage uit op 1,1%. Eind 2018 wordt vastgesteld welke opbouw toegezegd kan worden in 2019.

Per 25 mei 2018 is de wet Algemene Verordening Gegevensbescherming in werking gegaan. SPOA heeft maatregelen genomen om aan deze wet te voldoen.

In april 2018 heeft DNB een bezoek gebracht aan SPOA voor een zogenaamd on-site beleggingsonderzoek. DNB voert dergelijke onderzoeken periodiek uit bij pensioenfondsen. Voor SPOA is dit de eerste keer dat een dergelijk onderzoek is gedaan. Doel is om inzicht te krijgen in het beleggingsbeleid, de uitvoering hiervan en de risicobeheersing (opzet, bestaan en werking). Het onderzoek van DNB werkt in alle gevallen met negatief geformuleerde hypothesen. Het onderzoek resulteert in een rapport met bevindingen op basis waarvan van het pensioenfonds verwacht wordt een plan van aanpak op te stellen om haar beleid, uitvoering en/of monitoring te versterken.

SPOA heeft met het aantrekken van de risicomanager invulling gegeven aan het three lines of defense model. In 2018 wordt dit verder uitgewerkt.

Eind april was de beleidsdekkingsgraad van het fonds 101,8%.

Vastgesteld te Amersfoort d.d. 11 juni 2018

Het Bestuur

Mw. M.J.G. van de Lustgraaf-Wielens,
Voorzitter

Dhr. J. P. Boelstra
secretaris

Verantwoordingsorgaan

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Inleiding

Het Verantwoordingsorgaan (VO) is onderdeel van SPOA. Jaarlijks toetst het VO op welke wijze het bestuur van SPOA invulling heeft gegeven aan zijn taak.

Het VO is bevoegd zowel gevraagd als ongevraagd een oordeel te geven over de beleidskeuzes die het bestuur heeft gemaakt. Echter de belangrijkste taak van het VO is het geven van een oordeel over de uitvoering van het beleid door het bestuur van SPOA in het afgelopen jaar. Bij de verantwoording die moet worden afgelegd door het bestuur van SPOA gaat het vooral om de vraag of het bestuur bij zijn beleid op een evenwichtige manier heeft rekening gehouden met de belangen van alle belanghebbenden.

De taken van het VO zijn vastgelegd in het Reglement Verantwoordingsorgaan.

Samenstelling

Het VO bestaat uit de heren J.F.G. Trooster, J.C. Kortekaas en C.B.M. Heerkens en mevrouw J.M.H. Bezemer - Biermans.

De heer C.C. van der Sluis staat het VO bij als extern adviseur.

Vergaderingen

Het VO vergadert minimaal twee maal per jaar met (een afvaardiging van) het bestuur en de directeur van SPOA. Daarnaast vindt onderling overleg plaats op locatie, telefonisch en per mail.

Werkwijze

Om zich een goed oordeel te kunnen vormen over het gevoerde beleid, heeft het VO gesprekken gevoerd met de directeur en het bestuur van SPOA alsmede met de Visitatie Commissie (VC), die is belast met het intern toezicht. De visitatiecommissie rapporteert aan het VO en aan het bestuur van SPOA. Daarnaast heeft zij verantwoording afgelegd aan het VO omtrent de wijze waarop zij haar taak heeft uitgeoefend.

Voor een goede oordeelsvorming zijn verslagen, waaronder de notulen van vergaderingen en correspondentie van essentieel belang. Gedurende het jaar is het VO actief geïnformeerd. Ook door het VO zelf opgevraagde stukken zijn overhandigd. Daarnaast heeft het VO toegang tot de benodigde informatie middels de iBabs vergadermodule. Voor het maken van het jaarverslag heeft het VO tevens gebruik gemaakt van het concept jaarverslag van SPOA en het actuariael rapport.

Visitatie Commissie (VC)

Het VO heeft kennisgenomen van het rapport van de VC en daarnaast ook uitgebreid gesproken met de leden van de VC.

Zaken die tijdens dit gesprek aan de orde zijn gekomen zijn:

- Heeft het bestuur de aanbevelingen uit het rapport van vorig jaar opgevolgd?
- Risicomanagement

- Governance en compliance
- Deskundigheid en samenstelling van het bestuur
- Aanpassing premie en onvoorwaardelijke indexatie per 1 januari 2018
- Het functioneren van SPOA in algemene zin

Tussen de VC en het bestuur van SPOA is er verschil van inzicht over het feit of men wel/niet aan de slag is gegaan met de aanbevelingen uit het rapport van vorig jaar. De VC concludeert dat er nog de nodige stappen moeten worden gezet.

De VC heeft in haar verslag van 2016 geconcludeerd dat de governance commissie was opgeheven. Als reden noemde SPOA het feit dat dit onderwerp met het voltallige bestuur wordt behandeld. In 2017 merkt de VC op dat het onderwerp ‘governance’ niet structureel wordt geagendeerd.

Het VO merkt op dat de samenstelling van het bestuur in 2017 niet geheel conform de ABTN was. Feitelijk waren er vier actieve bestuurders. Daarnaast waren er twee aspirant bestuurders. De VC heeft bovenstaande niet opgemerkt maar het bestuur er wederom op geattendeerd dat het op tijd moet starten met het zoeken van opvolgers. Statutair moeten er sinds de laatste statutenwijziging minimaal drie bestuurders zijn.

Het VO ziet het als een risico dat het bestuur uit twee snelheden bestaat: voorzitter, directeur en extern bestuurder aan de ene kant en de rest van het bestuur aan de andere kant. Het VO geeft het bestuur in overweging na te gaan of dit wenselijk en verstandig is.

De Visitatie Commissie geeft in haar eindoordeel het bestuur van SPOA –net als vorig jaar- een voldoende tot goed.

Mede naar aanleiding van dit gesprek is door het VO een aantal kritische vragen geformuleerd. Deze zijn met het bestuur van SPOA besproken. Dit gesprek is naar tevredenheid van het VO verlopen en als constructief ervaren. De volgende onderwerpen zijn tijdens dit gesprek aan de orde gekomen.

Opvolgen van de aanbevelingen:

Directeur en voorzitter hebben de punten wel geagendeerd maar nog niet formeel besproken binnen het bestuur.

Governance

Naar aanleiding van de opmerking van de VC aangaande het ontbreken van het onderwerp ‘governance’ op de agenda merkt de voorzitter op dat dit alleen een tekstueel probleem is. Governance staat namelijk altijd op de agenda maar wordt weggeschreven onder andere onderwerpen. Vanaf nu wordt er op gelet dat dit onderwerp duidelijk zal worden genotuleerd.

Het VO geeft het bestuur in overweging nog eens kritisch te kijken naar de governance structuur van het fonds; dit mede gegeven de uitdagende projecten die het bestuur onder handen heeft. Het gaat zowel om borging van kennis als capaciteit.

Risicomanagement

Met betrekking tot risicomanagement heeft het bestuur stappen gezet door het aantrekken van een risicomanager als 2e lijn, in het 3LOD model.

Het VO vraagt het bestuur nog eens kritisch te kijken naar de taakhoud van de risicomanager in relatie tot de risicoverantwoordelijkheid van de 1e lijn en het integrale risicomanagement. Hierbij geeft het VO het bestuur tevens in overweging te kijken naar de borging van de brede compliance functie.

Kosten BPOA

Wat betreft de verhouding tussen SPOA en BPOA merkt het VO op dat, ondanks dat er afspraken zijn gemaakt, de kosten van BPOA wederom zeer hoog zijn. Het VO heeft de indruk dat BPOA activiteiten onderneemt die tot de taken van SPOA behoren. Het is onduidelijk of op het terrein van met name advisering geen dubbele kosten worden gemaakt.

Intern toezicht 2018 en verder

Het bestuur geeft aan de opzet van het intern toezicht niet te willen wijzigen. Wel moet de samenstelling van de commissie worden aangepast om het kritisch vermogen van de commissie te verhogen. Men is door de jaren heen inmiddels aan elkaar gewend. Voor 2018 wordt er nog wel samengewerkt met de SDB aangezien men dit contractueel verplicht is. Voor 2019 is het contract met SDB beëindigd en gaat men op zoek naar een geheel nieuwe commissie. Het VO moet voor een nieuwe benoeming een bindend advies geven en blijft hierover dan ook in overleg met het bestuur. Het VO hecht eraan dat er in de VC voldoende beleggingskennis aanwezig is.

Algemeen oordeel over het gevoerde beleid

Indexatie en Pensioenambitie.

Met ingang van 1 januari 2018 is het premiepercentage verhoogd en de opbouw verlaagd.

Tevens is in 2017 de uitvoering van de vrijwillige premieregeling beëindigd. Ongeveer 1% van het kapitaal van SPOA bestond uit vermogen dat bijeen was gebracht door deelnemers in het kader van de inmiddels afgeschafte vrijwillige premieregeling. Dit persoonlijke vermogen van de deelnemers werd door het bestuur de afgelopen negen jaar met gemiddeld 8,6% opgehoogd. Dit is het percentage van het door het fonds gemaakte rendement. Bovendien werd de opbouw gecorrigeerd met de opgetreden sterftewinst binnen de cohort. Dit geeft na negen jaar een verdubbeling van het ingelegde kapitaal. Politieke druk heeft tot wetgeving geleid, die deze regeling verbodt, ultimo 2017.

Het bestuur van SPOA moest in 2017 veel kosten en moeite doen om een einde te kunnen maken aan deze regeling. Hierbij was het simpele voorstel om het pensioen in te bouwen in het reguliere verplichte SPOA-pensioen van de deelnemer niet voldoende. Er moest de deelnemer ook een alternatief worden geboden. Uiteindelijk besloot 99% van de kapitaalbezitters bij SPOA hun rechten in te bouwen. Voor de resterende 1% wordt naar een passende oplossing gezocht die aan de betreffende deelnemers zal worden voorgelegd.

Het bestuur verdient grote waardering omdat het deze ondankbare klus naar ieders tevredenheid heeft geklaard.

Communicatie.

Een van de aandachtspunten uit voorgaande jaren was communicatie naar de deelnemers. Zeker vanwege de nieuwe regeling was dit van essentieel belang. Het bestuur van SPOA heeft haar deelnemers goed geïnformeerd.

Ook het informeren van deelnemers over de vrijwillige premieregeling en de begeleiding naar een alternatief heeft het bestuur goed gedaan.

Governance

Een aantal zaken moet naar de mening van het VO nog structureel aangepakt worden. Te denken valt aan een contractenregister en onderlinge afstemming van de documenten van het fonds. Hiertoe is Sprenkels & Verschuren ingehuurd. Het VO blijft vraagtekens zetten bij de controleerbaarheid van de specifieke SPOA portefeuille van DPAP.

De toenemende complexiteit, de toenemende werkdruk en regelgeving maken, dat het bestuur inmiddels een aantal externe partijen heeft ingehuurd ter ondersteuning. Het VO adviseert het bestuur, om het geheel bestuurbaar te houden, te bezien of een structurele oplossing binnen de governance structuur niet een beter alternatief is om in "control" te zijn.

Kostenbeheersing

Het VO moet helaas concluderen dat de door BPOA gemaakte kosten wederom het budget overschrijden.

Toekomst SPOA

Het VO hecht belang aan een strategische risicoanalyse met de verkenning van verschillende te onderkennen toekomstscenario's. Gezien de eerdergenoemde toegenomen regeldruk, de complexiteit van de materie en de eisen die er op velerlei gebied worden gesteld aan de bestuursleden en de onderhanden projecten als beleggingen, informatiebeleid en risicomanagement adviseert het VO een strategische kalender te hanteren met de strategische doelen en de strategische risico's.

Conclusie

Naar de mening van het VO was het overleg met het bestuur steeds open en constructief. Het bestuur heeft een stap voorwaarts gemaakt in haar professionalisering en heeft de strategische beleidsvraagstukken goed in beeld. Voor de toekomst staat het bestuur voor een uitdagende taak de toekomstbestendigheid en de operationele bedrijfsvoering in goede banen te leiden.

Juni 2018

Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt het VO voor de degelijke en kritische toetsing van het door het bestuur van SPOA uitgevoerde beleid, alsmede voor de positieve beoordeling van het VO voor de werkzaamheden in 2017. Het bestuur voelt zich door deze inzet van het VO gesteund in de uitvoering van haar taak.

De opmerkingen met betrekking tot governance neemt het bestuur ter harte en de aanbevelingen zullen worden uitgewerkt.

Het bestuur zal tevens de verdere implementatie van het three lines of defence model ter hand nemen alsmede de rol van de tweede lijns risicomanager verankeren. Hiermee ligt het bestuur op koers met betrekking tot de implementatie van de IORP wetgeving.

Hoewel het bestuur de mening heeft dat met de bezetting van 2017 de taken naar behoren uitgevoerd konden worden, beschouwt het bestuur, evenals het VO, de tijdelijke krappe bezetting in het bestuur als ongewenst. In september 2017 zijn de twee zittende aspirant-leden, na afronding van de opleidingen en toetsing door DNB, toegetreden tot het bestuur. Een volgend aspirant bestuurder wordt inmiddels opgeleid en zal naar verwachting in 2018 door DNB worden getoetst. Ook het door het VO gesignaleerde risico met betrekking tot twee snelheden binnen het bestuur heeft de aandacht van het bestuur. Op dit moment worden tal van gerichte acties uitgevoerd om het bestuurlijk functioneren robuust toekomstbestendig te maken.

Intern toezicht

Samenvatting verslag intern toezicht

Het Intern Toezicht heeft in november 2017 het bestuurlijk functioneren bij het Pensioenfonds voor Openbare Apothekers onderzocht en vastgesteld dat het fonds op een adequate wijze wordt bestuurd. Het bestuur is bevraagd op onder meer de volgende onderwerpen: acties naar aanleiding van de vorige PFG-ronde, risicomanagement, vermogensbeheer, transactiekosten, bestuurlijke inrichting, geschiktheid en besluitvorming. Alle belangrijke fondsonderwerpen hebben de aandacht van het bestuur.

Het Intern Toezicht kwalificeert het functioneren van het bestuur net als vorig jaar als voldoende tot goed. Het Intern Toezicht ziet graag dat het bestuur de aanbevelingen van de PFG-ronde meer aandacht geeft.

30 november 2017

mr. R. Bastian
Secretaris Intern Toezicht

Reactie van het bestuur

Het bestuur is verheugd dat het Intern Toezicht het functioneren van het bestuur als voldoende tot goed kwalificeert. De wens van het Intern Toezicht dat het bestuur de aanbevelingen van de PFG-ronde meer aandacht geeft wordt door het bestuur meegenomen naar de toetsing in 2018. Het bestuur zal, mede op basis van de aanbevelingen van het intern toezicht en ook het on-site beleggingsonderzoek van DNB dat begin 2018 heeft plaatsgevonden, het governance model evalueren en versterken.

Jaarlijks wordt in het overleg met BPOA de kostenvergoeding geagendeerd, zo ook in 2018. Eind 2017, na het onderzoek van het Intern Toezicht, is door de leden van BPOA besloten om de premie te verhogen en de opbouw voor 2018 te verlagen. De samenstelling van de visitatiecommissie die het Intern Toezicht de afgelopen jaren heeft uitgevoerd is wordt in 2018 gewijzigd.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2017	2016
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken	31.262	50.836
Aandelen	472.244	449.784
Vastrentende waarden	857.911	788.081
Derivaten	52.877	56.286
Overige beleggingen	279.798	259.378
	1.694.092	1.604.365
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [2]	722	828
Vorderingen en overlopende activa [3]	15.064	15.564
Liquide middelen [4]	49.777	47.098
Totaal activa	1.759.655	1.667.855

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2017	2016
Stichtingskapitaal en reserves [5]	38.019	-76.076
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen [6]	1.678.633	1.695.050
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [7]	722	828
Overige technische voorzieningen [8]	772	658
	1.680.127	1.696.536
Kortlopende schulden en overlopende passiva [9]	41.509	47.395
Totaal passiva	1.759.655	1.667.855

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2017	2016
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [10]		
Directe beleggingsopbrengsten	33.428	31.531
Indirecte beleggingsopbrengsten	71.944	129.819
Kosten van vermogensbeheer	-4.494	-4.529
	100.878	156.821
Premiebijdragen van deelnemers [11]	29.192	28.830
Saldo van overdrachten van rechten [12]	3.816	-174
Pensioenuitkeringen [13]	-34.076	-32.925
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [14]		
Benodigd voor nieuwe aanspraken	-36.293	-31.343
Benodigde intresttoevoeging	3.699	917
Inkoop uit waardeoverdracht en stortingen	-16.954	-30
Uitkeringen	34.235	33.100
Vrijgevallen voor kosten	856	827
Correcties en mutaties	-1.166	-164
Mutatie herverzekering	-106	-61
Resultaat op overlijden	-3.525	-2.044
Wijziging rentetermijnstructuur	22.877	-151.587
Wijziging grondslagen	0	-19.369
Mutatie premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid	-365	-759
Mutatie opgebouwd kapitaal	13.159	-37
	16.417	-170.550
Mutatie overige technische voorzieningen [15]	-114	0
Herverzekering [16]	-66	-87
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [17]	-1.952	-1.874
Saldo van baten en lasten	114.095	-19.959

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Bestemming van het saldo

Algemene reserve

	2017	2016
	114.095	-19.959

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2017	2018
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van deelnemers	29.576	29.103
Premie ANW	0	-2
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	26
Overige (inkoopsummen e.d.)	140	118
	29.716	29.245
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-34.059	-32.870
Overgedragen pensioenverplichtingen	0	-200
Herverzekering	-111	-15
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.910	-2.683
	-36.080	-35.768
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	37.244	30.377
Verkopen en aflossingen beleggingen	3.074.381	3.073.292
	3.111.625	3.103.669
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-3.097.856	-3.076.458
Kosten van vermogensbeheer	-4.726	-4.602
	-3.102.582	-3.081.060
Mutatie liquide middelen	2.679	16.086
Saldo liquide middelen 1 januari	47.098	31.012
Saldo liquide middelen 31 december	49.777	47.098

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving

De jaarrekening is opgemaakt in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder RJ 610 'Pensioenfonds' en BW 2 Titel 9.

Schattingen en veronderstellingen

Het opstellen van de jaarrekening in overeenstemming met BW 2 Titel 9 vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

Verbonden partijen

BPOA kan als verbonden partij worden geclassificeerd. De kosten in verband met de uitvoering van de door BPOA te verrichten taken worden door SPOA gedragen. Deze transacties zijn onder normale marktvoorwaarden met de verbonden partij aangegaan.

Algemene grondslagen

Alle activa en passiva worden gewaardeerd op nominale waarde, tenzij hierna een andere waarderingsgrondslag wordt vermeld. Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien nagenoeg alle toekomstige voordelen en nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen.

Transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post vorderingen of schulden uit hoofde van effectentransacties.

Buitenlandse valuta

Activa en passiva in buitenlandse valuta worden omgerekend tegen de ultimo jaar geldende koersen. Per balansdatum bestaande valutatermijntransacties worden gewaardeerd tegen ultimo boekjaar geldende koersen. Verschillen ten opzichte van de contractkoersen worden in de staat van baten en lasten verwerkt en als overlopende post dan wel belegging in de balans gepresenteerd.

Onroerende zaken

De ter beurse genoteerde aandelen in vastgoedbeleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Zakelijke waarden

De zakelijke waarden zijn gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. Aandelenfondsen waarvoor geen beurswaarde beschikbaar is, worden gewaardeerd tegen de op 31 december bekende intrinsieke waarde, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op beurswaarde.

Vastrentende waarden

De ter beurze genoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Derivaten

Beleggingen in beursgenoteerde derivaten worden gewaardeerd tegen de op 31 december bekende marktprijzen. Beleggingen welke onderhands zijn gekocht, waarvoor geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van actuele marktparameters.

RJ 610 schrijft voor dat derivaten met een negatieve waarde op de passiva zijde van de balans moeten worden weergegeven.

Overige beleggingen

De ter beurze genoteerde overige beleggingen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde beleggingen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de op ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden de vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde) indien geen sprake is van transactiekosten.

Liquide middelen

Dit betreft direct opeisbare tegoeden bij banken die worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Algemene reserve

De reserve voor algemene risico's dient ter dekking van algemene risico's van het fonds. Het saldo van de rekening van baten en lasten wordt aan de algemene reserve toegevoegd of onttrokken.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is vastgesteld als de contante waarde van de tijdsevenredig opgebouwde pensioenaanspraken. Voor arbeidsongeschikte deelnemers is de voorziening pensioenverplichtingen gesteld op de contante waarde van de volledige te bereiken aanspraken. De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

De voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Overlevingstafel en ervaringssterfte

In het boekjaar is de prognosetafel AG2016, startjaar 2018, gehanteerd zoals gepubliceerd door het Actuariel Genootschap (AG). De ervaringssterfte behelst leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftেকansen, zodat rekening wordt gehouden met de hogere levensverwachting van de pensioenfondspopulatie ten opzichte van de gehele bevolking. De ervaringssterfte is gelijkgesteld aan de ervaringssterfte voor hoger opgeleiden.

Rentetermijnstructuur

Er is gebruik gemaakt van de rentetermijnstructuur (RTS) voor pensioenfonds per 31 december 2017, zoals gepubliceerd door DNB, met gebruikmaking van de Ultimate Forward Rate (UFR).

Toeslagverlening

Er wordt bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen rekening gehouden met de onvoorwaardelijke toeslagverleningen van de actieve en gewezen deelnemers (1,5% tot de pensioenleeftijd) welke middels de betaalde premies worden gefinancierd. Er wordt geen rekening gehouden met voorwaardelijke toekomstige verhogingen van opgebouwde en toegekende pensioenen.

Aannames partner

Tot de pensioendatum worden de leeftijdsafhankelijke partnerfrequenties 'CBS 2016 incl. samenwonend' gehanteerd. Op de pensioendatum is de partnerfrequentie 100%. Na de pensioendatum wordt het bepaalde partnersysteem gehanteerd. Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op drie jaar gesteld.

Opslag Uitkeringsduur

In de voorziening pensioenverplichtingen is een voorziening van 0,3% opgenomen ter compensatie van het feit dat er wordt uitgekeerd tot en met de maand waarin de deelnemer komt te overlijden.

Uitkeringen

De uitkeringen zijn continu betaalbaar verondersteld.

Overige technische voorzieningen

Naast de voorziening pensioenverplichtingen is er een voorziening risicodekkingen aanwezig ter dekking van toekomstige premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. De voorziening wordt vergoed middels een opslag op de betaalde premie van 2,5% van de actuariel benodigde premie. Daartegenover vinden onttrekkingen plaats als gevolg van invalidering.

Opslag wezenpensioen

Dit is een opslag van 0,5% van de voorziening van het latente partnerpensioen van niet-gepensioneerde deelnemers.

Opslag excassokosten

Voor toekomstige excassokosten wordt in de voorziening pensioenverplichtingen 2,5% gereserveerd.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Voor de berekening van de gekapitaliseerde waarde van de verzekeringspolissen zijn dezelfde grondslagen aangehouden als voor de totale voorziening pensioenverplichtingen. Er is met betrekking tot de herverzekeringscontracten geen recht op resultatendeling overeengekomen.

Herverzekering

Het pensioenfonds is op stop-loss basis herverzekerd voor het arbeidsongeschiktheids- en overlijdensrisico bij Zwitserleven. Op de einddatum van het contract bepaalt de actuaris de som van de verschuldigde overlijdenskapitalen. Daarnaast wordt het jaarlijks eigen behoud bij elkaar opgeteld. Is de som van de kapitalen groter dan de som van het jaarlijkse eigen behoud, dan wordt het verschil uitgekeerd aan het pensioenfonds. Het risico bij de niet-actieven en het deel onder de stop-loss grens komt voor rekening van het fonds. Het contract loopt tot 31 december 2019.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden de schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde) indien geen sprake is van transactiekosten.

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de rente-opbrengst verminderd met de kosten; bij de zakelijke waarden wordt hieronder verstaan het bruto-dividend, voor aftrek van dividendbelasting verminderd met de kosten. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde koersverschillen bij verkopen van beleggingen;
- aflossingen van leningen op schuldbetekenis;
- boetes bij vervroegde aflossingen van leningen op schuldbekentenissen;
- valutaverschillen;
- niet-gerealiseerde koersverschillen.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen. De kosten vermogensbeheer worden in mindering gebracht op de beleggingsopbrengsten. Op pagina 41 is een toelichting op de vermogensbeheerkosten opgenomen.

Premiebijdragen

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen, extra premies en bijdrage aan de kosten worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Saldo van overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofd van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Uitkeringen

De uitkeringen bestaan uit de betalingen aan uitkeringsgerechtigden in het boekjaar.

Uitvoeringskosten

Uitvoeringskosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Interne uitvoeringskosten ten aanzien van vermogensbeheer worden in mindering gebracht bij de beleggingsopbrengsten.

Bestemming van het saldo

Het resultaat ultimo jaar wordt onttrokken aan de algemene reserve.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode. Het kasstroomoverzicht is een weergave van de daadwerkelijke geldstroom van 1 januari t/m 31 december. Dus zonder rekening te houden met overloopposten.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Categorie	Stand ultimo 2016	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2017
Onroerende zaken						
Vastgoed beleggingsfondsen/ aandelen vastgoedbedrijven	50.836	13.823	-25.536	1.402	-9.263	31.262
Aandelen						
Aandelen beleggingsfondsen	375.256	78	-30.679	5.879	41.198	391.732
Aandelen direct	74.528	64.682	-70.664	8.866	3.100	80.512
	449.784	64.760	-101.343	14.745	44.298	472.244
Vastrentende waarden						
Obligaties	765.158	960.147	-858.595	-69	-26.864	839.777
Index obligaties	22.923	19.868	-24.268	160	-549	18.134
Repo	0	1.874.715	-1.874.659	-56	0	0
	788.081	2.854.730	-2.757.522	35	-27.413	857.911
Derivaten						
Valutaderivaten	-1.767	2.946	-60.786	57.840	8.830	7.063
Rentederivaten	36.815	-52	19.172	-19.120	-2.573	34.242
Aandelenderivaten	0	41	-102	61	0	0
	35.048	2.935	-41.716	38.781	6.257	41.305
Overige beleggingen						
Hedgefunds	105.202	0	0	-18.811	24.495	110.886
Money Market Fund	154.176	203.324	-188.588	0	0	168.912
	259.378	203.324	-188.588	-18.811	24.495	279.798
Totaal beleggingen voor risico pensioenfondsen	1.583.127	3.139.572	-3.114.705	36.152	38.374	1.682.520

Categorie	Stand ultimo 2016	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2017
Derivaten (passiva zijde)						
Valutaderivaten	6.402					1.141
Rentederivaten	14.836					10.431
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds passiva zijde	21.238					11.572
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde	1.604.365					1.694.092
Liquide middelen beschikbaar voor beleggingen	36.492					41.376
Schulden uit hoofde van ontvangen collateral	-22.907					-24.150
Totaal beleggingen opgenomen in de risicoparagraaf	1.596.712					1.699.746

Er is een bedrag van € 24,1 miljoen aan onderpand ontvangen, dat is belegd in de portefeuille vastrentende waarden. Deze cashcollateral is opgenomen onder de kortlopende schulden. Het pensioenfonds heeft eind 2017 € 9,6 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van (staats)obligaties en repo's als gevolg van positieve waardeontwikkelingen van de derivaten. Er is geen onderpand verstrekt. Het fonds is juridisch en economisch eigenaar van deze beleggingen.

Daarnaast is € 1,5 miljoen aan onderpand in een separaat depot ontvangen. Het juridisch eigendom van dit depot berust niet bij het fonds. Derhalve is dit onderpand niet verantwoord in de balans van het fonds.

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

	Directe markt- notering	Onafhanke- lijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Stand ultimo 2017
Onroerende zaken					
Vastgoed beleggingsfondsen/ aandelen vastgoedbedrijven	3.099	0	0	28.163	31.262
Zakelijke waarden					
Aandelen beleggingsfondsen	0	0	0	391.732	391.732
Aandelen direct	80.512	0	0	0	80.512
	80.512	0	0	391.732	472.244
Vastrentende waarden					
Obligaties	857.911	0	0	0	857.911
Derivaten					
Valutaderivaten	0	0	7.063	0	7.063
Rentederivaten	0	0	34.242	0	34.242
	0	0	41.305	0	41.305
Overige					
Hedgefonds	0	0	0	110.886	110.886
Money Market Fund	168.912	0	0	0	168.912
	168.912	0	0	110.886	279.798
Totaal belegd vermogen	1.110.434	0	41.305	530.781	1.682.520

	2017	2016
[2] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Vordering met betrekking tot pensioenaanspraken		
Stand per 1 januari	828	889
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-106	-61
Stand per 31 december	722	828
<p>De herverzekerde pensioenaanspraken hebben betrekking op aanspraken die zijn opgebouwd in het verleden. Deze pensioenaanspraken zijn herverzekerd bij Nationale Nederlanden en SPOA is de verzekeringnemer. Dit betekent dat Nationale Nederlanden de uitkering van deze pensioenen garandeert en de uitkering verricht aan SPOA. Vervolgens keert SPOA het pensioen uit aan de deelnemer.</p>		
[3] Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op deelnemers van het pensioenfonds	2.015	2.539
Vorderingen uit hoofde van effectentransacties	51	25
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend		
– Vastrentende waarden	9.041	8.373
– Banken	-2	-10
Subtotaal lopende intrest en nog te ontvangen dividend	9.039	8.363
Terugvorderbare dividendbelasting	136	217
Vorderingen op verzekeringsmaatschappijen	7	8
Nog te ontvangen spaarkapitalen NN	3.816	0
Betalingen onderweg	0	4.412
Totaal vorderingen en overlopende activa	15.064	15.564
[4] Liquide middelen		
Banken vermogensbeheerders	41.376	36.492
Kas Bank N.V.	1.876	1.091
ING Bank N.V.	6.525	9.515
	49.777	47.098
<p>De liquide middelen (m.u.v. banken vermogensbeheerders) staan ter vrije beschikking van het fonds.</p>		

	2017		2016	
[5] Stichtingskapitaal en reserves				
Stichtingskapitaal		0		0
Het stichtingskapitaal bedraagt € 45,38.				
Algemene reserve				
Stand per 1 januari		-76.076		-56.117
Saldobestemming boekjaar		114.095		-19.959
Stand per 31 december		38.019		-76.076
Totaal eigen vermogen		38.019		-76.076
Minimaal vereist eigen vermogen / minimaal vereiste dekkingsgraad	71.011	104,2%	70.996	104,2%
Vereist eigen vermogen / vereiste dekkingsgraad	301.857	118,0%	303.213	117,9%
Actuele dekkingsgraad		102,3%		95,5%
Beleidsdekkingsgraad		100,4%		93,8%

De actuele dekkingsgraad is 102,3%. Deze is vastgesteld als het Totaal Vermogen (Reserves plus de totale Voorzieningen) gedeeld door de totale Voorzieningen. De berekening is als volgt: $(38.019 + 1.680.127) / 1.680.127 \times 100\% = 102,3\%$

Per 31 december 2017 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 100,4% en verkeert het pensioenfonds in een situatie van vermogenstekort. Per eind 2016 verkeerde het fonds ook in een situatie van vermogenstekort. Het fonds heeft derhalve vóór 31 maart 2017 een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. Uit dit herstelplan blijkt dat het pensioenfonds binnen de gekozen maximale termijn herstelt tot de vereiste dekkingsgraad. Op basis van het reguliere beleid en de aan het herstelplan ten grondslag liggende veronderstellingen (waaronder voor de beleggingsrendementen de maximale parameters) was verwacht dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds na acht jaar (in 2024) hersteld zou zijn tot ten minste de vereiste dekkingsgraad. Volgens de prognose van de dekkingsgraad in het herstelplan 2017 was de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2017 geschat op 96,9%. De beleidsdekkingsgraad per eind 2017 (100,4%) is derhalve hoger dan de in het herstelplan geprognoseerde beleidsdekkingsgraad. In maart 2018 is een nieuw herstelplan ingediend naar de situatie per 31 december 2017. Uit dit herstelplan blijkt dat de beleidsdekkingsgraad, uitgaande van de in het herstelplan gehanteerde veronderstellingen (waaronder voor de beleggingsrendementen de maximale parameters), zich naar verwachting binnen zes jaar (in 2023) herstelt naar de vereiste dekkingsgraad.

	2017	2016
Technische voorzieningen		
[6] Voorziening pensioenverplichtingen		
Stand per 1 januari	1.695.050	1.524.500
Mutatie via staat van baten en lasten	-16.417	170.550
Stand per 31 december	1.678.633	1.695.050
Waarvan kapitaal deelnemers ¹⁾	305	13.464
Ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen		
Stand per 1 januari	1.695.050	1.524.500
Benodigd voor nieuwe aanspraken	36.293	31.343
Benodigde intresttoevoeging	-3.699	-917
Inkoop uit waardeoverdracht en stortingen	16.954	30
Uitkeringen	-34.235	-33.100
Vrijgevallen voor kosten	-856	-827
Correcties en mutaties	1.166	164
Mutatie herverzekering	106	61
Resultaat op overlijden	3.525	2.044
Wijziging rentetermijnstructuur	-22.877	151.587
Wijziging grondslagen	0	19.369
Mutatie premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid	365	759
Mutatie opgebouwd kapitaal	-13.159	37
	1.678.633	1.695.050
[7] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	828	889
Mutatie	-106	-61
Stand per 31 december	722	828
Totaal voorziening pensioenverplichtingen	1.679.355	1.695.878

1) Onder de voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds zijn tevens de opgebouwde spaarkapitalen uit de oude pensioenregelingen opgenomen met een totale omvang van € 305 (2016: € 13.464). Als gevolg van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2015 is de aanvullende kapitaalregeling komen te vervallen. Gezien voor deze spaarkapitalen geen separate beleggingen door het fonds zijn aangehouden, worden de gerelateerde verplichtingen in de jaarrekening onder de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds gepresenteerd. De gerelateerde beleggingen zijn opgenomen in de beleggingen voor risico pensioenfonds.

	2017	2016
De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt opgebouwd		
– Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	779.243	800.384
– Gewezen deelnemers met premievrije aanspraken	291.849	287.983
– Pensioengerechtigden	608.263	607.511
	1.679.355	1.695.878
[8] Overige technische voorzieningen		
Voorziening risicodekkingen		
Stand per 1 januari	658	658
Mutatie via staat van baten en lasten	114	0
Stand per 31 december	772	658
Totaal technische voorzieningen ¹⁾	1.680.127	1.696.536
[9] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Schulden uit hoofde van derivaten	11.572	21.238
Schulden uit hoofde van interest en dividend	164	640
Schulden uit hoofde van effectentransacties	1.368	549
Schulden uit hoofde van ontvangen collateral	24.150	22.907
Belastingen en sociale premies	774	757
Schulden inzake kosten van vermogensbeheer	701	933
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	294	268
Schulden aan verzekeringsmaatschappijen	0	47
Omzetbelasting	73	56
Betalingen onderweg	2.413	0
	41.509	47.395

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben geen gebeurtenissen na balansdatum plaatsgevonden, die een financiële impact hebben op het verslagjaar.

1) De voorzieningen kennen, gezien hun aard, een langlopend karakter.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

Bestuursvergoedingen zijn separaat weergegeven onder de pensioenuitvoerings- en administratiekosten. Hierin is in 2017 een bedrag ad 355 (2016: 277) aan bestuursvergoedingen opgenomen. Er zijn geen leningen en garanties verstrekt aan bestuursleden. Er zijn geen resultaat afhankelijke beloningen.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2017 had Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers geen personeel in dienst.

Baten en lasten	2017	2016
[10] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Onroerende zaken	8.383	1.979
Zakelijke waarden	2.203	2.120
Vastrentende waarden	22.144	26.624
Derivaten	807	1.104
Overige beleggingen	0	-296
Subtotaal	33.537	31.531
Banken	-128	-30
Overige	19	30
Totaal directe beleggingsopbrengsten	33.428	31.531
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde resultaten</i>		
Onroerende zaken	1.402	51
Zakelijke waarden	14.745	1.859
Vastrentende waarden	35	77.908
Derivaten	38.781	28.261
Overige beleggingen	-18.811	1.233
	36.152	109.312

	2017	2016
<i>Ongerealiseerde resultaten</i>		
Onroerende zaken	-9.263	1.639
Zakelijke waarden	44.298	42.760
Vastrentende waarden	-27.413	-10.520
Derivaten	6.257	-8.411
Overige beleggingen	24.495	597
Valutaresultaten	-2.582	-5.558
	35.792	20.507
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	71.944	129.819
Kosten van vermogensbeheer		
Beheerloon aandelen	-883	-679
Beheerloon vastrentende waarden	-1.977	-2.036
Beheerloon overig	0	20
Bewaarloon en overige kosten vermogensbeheer	-947	-665
Beleggingsadviseur	-181	-173
Beleggingsadministratie	-333	-393
Omzetbelasting	-173	-603
	-4.494	-4.529
Totaal kosten vermogensbeheer ¹⁾	-4.494	-4.529
De directe kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De kosten zijn, indien mogelijk, toegerekend aan de verschillende beleggingscategorieën. De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten en deels verrekend in de aan- en verkoopprijzen.		
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	100.878	156.821
[11] Premiebijdragen van deelnemers		
Bijdragen van apothekers	29.052	28.714
Premie ANW	0	-2
Inkoopsommen (uit NN kapitalen)	140	118
	29.192	28.830
Feitelijke premie	29.192	28.830
Kostendekkende premie	46.671	41.173
Gedempte kostendekkende premie	27.029	27.346

1) Deze kosten zijn niet direct aan te sluiten met de kosten vermogensbeheer van het bestuursverslag, omdat daar ook kosten zijn opgenomen die zijn verwerkt in het nettorendement.

	2017	2016
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	38.596	33.859
– Opslag in stand houden vereist vermogen	6.947	6.264
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.128	1.050
	46.671	41.173
De gedempte kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	15.595	15.857
– Opslag in stand houden vereist vermogen	2.807	2.933
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.128	1.050
– Voorwaardelijk	7.499	7.506
	27.029	27.346
De actuarieel benodigde koopsom is voor de zuiver kostendeekkende premie vastgesteld op basis van de DNB rentetermijnstructuur per 31 december 2016. De solvabiliteitsopslag is gelijk aan 18,0%, zijnde het strategisch vereist eigen vermogen voor risico fonds per eind 2016. Het fonds heeft ervoor gekozen de kostendeekkende premie te dempen op basis van het verwacht rendement.		
Over het boekjaar 2017 bedroeg de feitelijk ontvangen premie 29.192. De feitelijk ontvangen premie is derhalve lager dan de zuiver kostendeekkende premie, maar hoger dan de gedempte kostendeekkende premie.		
[12] Saldo van overdrachten van rechten	3.816	-174
[13] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-28.064	-27.020
Vergoeding OP en NP uitkeringen Nationale-Nederlanden	85	95
Partnerpensioen	-5.971	-5.861
Wezenpensioen	-120	-139
Subtotaal	-34.070	-32.925

	2017	2016
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-6	0
Subtotaal	-6	0
Totaal pensioenuitkeringen	-34.076	-32.925
[14] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	16.417	-170.550
[15] Mutatie overige technische voorzieningen		
Voorziening risicodekkingen	-114	0
[16] Herverzekering		
Premies herverzekering		
Overlijdensrisico	-66	-87
ANW-hiaat	0	0
	-66	-87
[17] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-665	-687
Accountant: controle van de jaarrekening	-45	-42
Accountant: advies en aangifte inzake BTW	-35	-49
Actuaris	-178	-204
Overige kosten uitvoering	-192	-198
Bestuurskosten	-410	-328
Contributies en bijdragen	-136	-124
Kosten BPOA	-154	-156
Overige kosten	-137	-86
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten ¹⁾	-1.952	-1.874
Saldo van baten en lasten	114.095	-19.959

1) Zie uitgebreide specificatie in het bestuursverslag.

	2017	2016
Actuariële analyse van het saldo		
Beleggingen / marktrente	126.501	4.769
Premies	-10.475	-6.059
Overlijden	-2.220	-286
Kosten	32	3
Arbeidsongeschiktheid	460	35
Herverzekering	-172	-148
Waardeoverdracht	57	-204
Uitkeringen en diverse bestandsmutaties	-88	1.356
Wijziging grondslagen	0	-19.425
	114.095	-19.959

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2017 als volgt te verdelen:

	2017
Algemene reserve	114.095
	114.095

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Eind 2016 wordt geen rekening meer gehouden met eventuele additionele risico's. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met bestuur, certificerend actuaris en DNB. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2017 van 118,0% en ultimo 2016 van 117,9%.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Op basis van feitelijke beleggingsmix</i>				
Renterisico (S1)	66.122	3,9	53.409	3,2
Zakelijke waarden risico (S2)	219.914	13,1	228.268	13,6
Valutarisico (S3)	43.914	2,6	60.856	3,6
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	113.101	6,7	97.441	5,8
Verzekeringstechnisch risico (S6)	49.586	3,0	49.523	2,9
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer (S10)	7.147	0,4	8.223	0,5
Diversificatie-effect	-164.444	-9,8	-170.862	-10,2
Vereist eigen vermogen risico fonds (feitelijk)	335.340	20,0	326.858	19,4
Afname voor toerekening totale TV	3	0,0	135	-0,1
Totaal vereist eigen vermogen (feitelijk)	335.343	20,0	326.993	19,3

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Op basis van strategische beleggingsmix</i>				
Renterisico (S1)	58.594	3,5	40.029	2,4
Zakelijke waarden risico (S2)	202.456	12,1	208.212	12,4
Valutarisico (S3)	23.223	1,4	65.648	3,9
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	98.254	5,8	98.650	5,9
Verzekeringstechnisch risico (S6)	49.586	3,0	49.523	2,9
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer (S10)	7.387	0,4	6.416	0,4
Diversificatie-effect	-137.646	-8,2	-165.400	-9,8
Vereist eigen vermogen risico fonds (strategisch)	301.854	18,0	303.078	18,0
Afname voor toerekening totale TV	3	0,0	135	-0,1
Totaal vereist eigen vermogen (strategisch)	301.857	18,0	303.213	17,9
Actuele dekkingsgraad		102,3		95,5
Beleidsdekkingsgraad		100,4		93,8
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,2		104,2
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		120,0		119,3
Strategisch vereiste dekkingsgraad		118,0		117,9

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2017 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2017 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 100,4%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2016 van 93,8%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 6,6%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 17,1 jaar (2016: 20,5)

Duratie van de pensioenverplichtingen 20,2 jaar (2016: 20,6)

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	134.469	8,0	134.469	8,0
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	68.347	4,1	75.875	4,5
Renterisico	66.122	3,9	58.594	3,5
Afdekkingspercentage (B/A)		50,8%		56,4%

Hoogte buffer

Op basis van de Vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 66.122 (3,9%) en voor het strategisch renterisico 58.594 (3,5%).

Derivaten

Het renterisico is gedeeltelijk afgedekt door middel van renteswaps. De afloopdata variëren van juni 2019 tot december 2067. Door deze swaps wordt de duratie van de portefeuille van vastrentende waarden verhoogd van 8,5 naar 17,1 (2016: van 7,3 naar 20,5).

Zakelijke waarden risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefonds in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Verdeling aandelen en vastgoed per categorie:</i>				
Beursgenoteerd vastgoed	3.099	0,6	232	0,0
Niet-beursgenoteerd vastgoed	28.163	5,6	50.604	10,1
Ontwikkelde markten (Mature markets)	310.434	61,7	303.894	60,8
Opkomende markten (Emerging markets)	161.810	32,1	145.890	29,1
	503.506	100,0	500.620	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 219.914 (13,1%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 202.456 (12,1%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2017		2016	
	€	%	€	%
Totaal beleggingen				
<i>Totaal beleggingen naar valuta exclusief derivaten</i>				
Euro	727.322	43,1	779.922	48,8
Australische dollar	36	0,0	9.307	0,6
Amerikaanse dollar	457.574	27,0	412.676	25,8
Braziliaanse real	5	0,0	6	0,0
Britse pound sterling	93.212	5,5	96.055	6,0
Canadese dollar	3.489	0,2	11.340	0,7
Deense kroon	35.795	2,1	61.491	3,8
Hongaarse forint	2.752	0,2	1.198	0,1
Hongkongse dollar	40.738	2,4	34.547	2,2
Japanse yen	31.206	1,8	43.798	2,7
Mexicaanse peso	11.861	0,7	12.569	0,8
Nieuw-Zeelandse dollar	946	0,1	3	0,0
Nieuwe Turkse lira	1	0,0	1.011	0,1
Noorse Kroon	1.992	0,1	2.582	0,2
Poolse zloty	1.692	0,1	1.687	0,1
Singaporese dollar	1.640	0,1	1.506	0,1
Tsjechische kroon	5	0,0	33	0,0
Zuid-Afrikaanse rand	57	0,0	49	0,0
Zuid-Koreaanse won	0	0,0	293	0,0
Zweedse Kroon	34.396	2,0	14.473	0,9
Zwitserse frank	15.826	0,9	17.991	1,1
Overige valuta	232.138	13,7	95.942	6,0
	1.692.683	100,0	1.598.479	100,0

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Totaal beleggingen naar valuta inclusief derivaten</i>				
Euro	1.667.910	98,1	1.421.990	89,1
Australische dollar	-8.566	-0,5	512	0,0
Amerikaanse dollar	-215.139	-12,7	45.511	2,9
Braziliaanse real	1.247	0,1	6	0,0
Britse pound sterling	-21.773	-1,3	-25.236	-1,6
Canadese dollar	-10.496	-0,6	-421	0,0
Deense kroon	2.780	0,2	2.777	0,2
Hongaarse forint	2.752	0,2	727	0,0
Hongkongse dollar	40.738	2,4	34.547	2,2
Indiase roepie	96	0,0	0	0,0
Japanse yen	156	0,0	2.386	0,1
Maleisische ringgit	92	0,0	0	0,0
Mexicaanse peso	3.137	0,2	85	0,0
Nieuw-Zeelandse dollar	-577	0,0	3	0,0
Nieuwe Taiwanese dollar	-5.280	-0,3	0	0,0
Nieuwe Turkse lira	52	0,0	-1.140	-0,1
Noorse Kroon	3.669	0,2	2.582	0,2
Poolse zloty	1.692	0,1	1.687	0,1
Russische roebel	95	0,0	0	0,0
Singaporese dollar	1.640	0,1	1.506	0,1
Tsjechische kroon	5	0,0	33	0,0
Zuid-Afrikaanse rand	-53	0,0	163	0,0
Zuid-Koreaanse won	-4.179	-0,2	-67	0,0
Zweedse Kroon	12.005	0,7	13.350	0,8
Zwitserse frank	-4.395	-0,3	-231	0,0
Overige valuta	232.138	13,6	95.942	6,0
	1.699.746	100,0	1.596.712	100,0
Saldo waarde valutaderivaten	7.063		-1.767	

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten. De post valutatermijntransacties bestaat uit de volgende transacties, omgerekend in euro per 31 december 2017:

in duizenden euro	Contract waarde	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Resultaat
Euro - Amerikaanse dollar	713.162	6.320	88	6.232
Euro - Australische dollar	8.441	0	155	-155
Euro - Canadese dollar	14.006	2	54	-52
Euro - Zwitserse frank	20.279	72	0	72
Euro - Deense kroon	37.146	19	1	18
Euro - Britse pond	118.193	454	276	178
Euro - Japanse yen	54.649	629	277	352
Euro - Noorse Kroon	2.674	15	2	13
Euro - Nieuw-Zeelandse dollar	781	0	9	-9
Euro - Nieuwe Turkse lira	20	0	0	0
Euro - Zuid-Afrikaanse rand	106	1	5	-4
Euro - Zweedse kroon	27.414	242	9	233
Britse pond - Amerikaanse dollar	502	10	0	10
Amerikaanse dollar - Braziliaanse real	3.758	9	35	-26
Amerikaanse dollar - Britse pond	135	0	1	-1
Amerikaanse dollar - Indiase roepie	96	1	0	1
Amerikaanse dollar - Japanse yen	776	1	2	-1
Amerikaanse dollar - Zuid-Koreaanse won	4.035	0	157	-157
Amerikaanse dollar - Maleisische ringgit	93	1	0	1
Amerikaanse dollar - Mexicaanse peso	10.339	420	12	408
Amerikaanse dollar - Nieuwe Taiwanese dollar	5.264	0	33	-33
Amerikaanse dollar - Nieuwe Turkse lira	179	3	3	0
Amerikaanse dollar - Nieuw-Zeelandse dollar	714	0	19	-19
Amerikaanse dollar - Russische roebel	170	5	2	3
Amerikaanse dollar - Zweedse kroon	48	0	1	-1
	1.022.980	8.204	1.141	7.063

Indien de afrekening van deze transacties op 31 december 2017 zou hebben plaatsgevonden dan zou het af te rekenen bedrag 7.063 lager uitvallen dan de aankoopwaarde. Dit is het verschil in de waarde van de beleggingen voor, en na afdekking van het valutarisico ad resp. 1.692.683 en 1.699.746 zoals hierboven weergegeven.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 43.914 (2,6%) en voor het strategisch valuta risico 23.223 (1,4%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt niet in grondstoffen en hoeft daarom geen buffers hiervoor aan te houden.

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen.

Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Notering onroerende zaken:</i>				
Beursgenoteerd	3.099	9,9	232	0,5
Niet beursgenoteerd	28.163	90,1	50.604	99,5
	31.262	100,0	50.836	100,0
<i>Notering aandelen:</i>				
Beursgenoteerd	80.512	17,0	74.528	16,6
Niet beursgenoteerd	391.732	83,0	375.256	83,4
	472.244	100,0	449.784	100,0
<i>Notering vastrentende waarden:</i>				
Beursgenoteerd	857.911	100,0	788.081	100,0
Niet beursgenoteerd	0	0,0	0	0,0
	857.911	100,0	788.081	100,0

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Notering derivaten</i>				
Beursgenoteerd	0	0,0	0	0,0
Niet beursgenoteerd	41.305	100,0	35.048	100,0
	41.305	100,0	35.048	100,0
<i>Notering overige beleggingen:</i>				
Beursgenoteerd	168.912	60,4	154.176	59,4
Niet beursgenoteerd	110.886	39,6	105.202	40,6
	279.798	100,0	259.378	100,0
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	242.131	28,2	216.091	27,4
AA	134.668	15,7	134.070	17,0
A	166.229	19,4	181.695	23,1
BBB	262.022	30,5	196.987	25,0
Geen rating of lager dan BBB	52.861	6,2	59.238	7,5
	857.911	100,0	788.081	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd < 1 jaar	72.242	8,4	87.839	11,1
Resterende looptijd 1 <> 5 jaar	155.357	18,1	106.703	13,5
Resterende looptijd >= 5 jaar	630.312	73,5	593.539	75,4
	857.911	100,0	788.081	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 113.101 (6,7%) en voor het strategisch kredietrisico van 98.254 (5,8%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk en strategisch verzekeringstechnisch risico bedraagt 49.586 (3,0%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook 'grote posten' zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

In het standaardmodel is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor concentratierisico (S8) gelijkgesteld aan 0%.

	2017		2016	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per sector:</i>				
Participaties in vastgoed beleggingsfondsen	31.262	100,0	50.836	100,0
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	31.262	100,0	50.836	100,0
Overig	0	0,0	0	0,0
	31.262	100,0	50.836	100,0
<i>Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van de totale beleggingen</i>				
CBRE Group Funds	28.136	1,7	50.603	3,2

	2017		2016	
	€	%	€	%
Aandelen				
<i>Verdeling aandelen per regio:</i>				
Europa	151.728	32,1	133.554	29,7
Noord-Amerika	143.174	30,3	269.763	60,0
Midden- en Zuid-Amerika	6.636	1,4	451	0,1
Azië	71.277	15,1	180	0,0
Oceanië	81.846	17,3	45.398	10,1
Overig	17.583	3,7	438	0,1
	472.244	100,0	449.784	100,0

Grote posten: aandelen van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van de totale beleggingen

Actiam responsible index fund	236.080	14,0	237.415	15,0
Blackrock Emerging Markets ex Latin America	77.959	4,6	68.603	4,3
BlackRock MSCI Emerging Markets Free B	77.693	4,6	69.239	4,4

Vastrentende waarden

Verdeling vastrentende waarden per regio:

Europa	377.583	44,0	359.777	45,7
Noord-Amerika	255.218	29,7	217.550	27,6
Midden- en Zuid-Amerika	12.986	1,5	11.683	1,5
Azië	9.417	1,1	4.252	0,5
Oceanië	12.542	1,5	20.623	2,6
Overige	190.165	22,2	174.196	22,1
	857.911	100,0	788.081	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van de totale beleggingen

Staatsobligaties Nederland	101.060	6,0	87.907	5,6
----------------------------	---------	-----	--------	-----

	2017		2016	
	€	%	€	%
Overige beleggingen				
<i>Verdeling overige beleggingen per regio:</i>				
Europa	279.572	94,2	259.060	94,9
Noord-Amerika	121	0,0	170	0,1
Oceanië	86	0,0	120	0,0
Midden- en Zuid-Amerika	20	0,0	28	0,0
Overig	17.225	5,8	13.585	5,0
	297.024	100,0	272.963	100,0

Grote posten: overige beleggingen van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van de totale beleggingen

Blackrock DPAP CL SHS 2012 Serie 2	108.368	6,4	105.202	6,6
Institutional Cash Series PLC - Institutional Euro	165.905	9,9	0	0,0
Blackrock ICS Euro Liquidity Fund	0	0,0	154.177	9,7

Er zijn geen beleggingen uitgeleend.

Hoogte buffer

Er wordt geen additionele buffer voor concentratierisico meegenomen.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 7.147 (0,4%) en voor het strategisch actief beheer risico van 7.387 (0,4%), omdat de tracking error van de totale aandelenportefeuille 2,4% bedraagt (Acadian fonds 3,5%).

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkingsgraad

Om van de vereiste dekkingsgraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkingsgraad dient een aanpassing te worden gemaakt omdat het fonds een herverzekerde technische voorziening en een technische voorziening voor risico deelnemers heeft. Op basis van zowel de feitelijke verdeling als de strategische verdeling is het effect gering en derhalve niet zichtbaar in de vereiste dekkingsgraad.

Uitbestedingsrisico

Zie voor een nadere beschrijving van dit risico de risicoparagraaf van het bestuursverslag.

Vastgesteld te Amersfoort d.d. 11 juni 2018

Het bestuur

Mw. M.J.G. van de Lustgraaf-Wielens,
voorzitter

Dhr. J.P. Boelstra,
secretaris

Overige gegevens

Statutaire bepaling van resultaatbestemming

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers te 's Gravenhage is aan Triple A - Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Wet verplichte beroepspensioenregeling over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers, zoals vereist conform artikel 143 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het beroepspensioenfonds. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Triple A - Risk Finance Certification B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het beroepspensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 0,5% van het balanstotaal einde 2017. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven de € 600.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het beroepspensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 142 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 121 tot en met 135 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling. De door het beroepspensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het beroepspensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het beroepspensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het beroepspensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 121 tot en met 135 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling met uitzondering van de artikelen 126 en 127 omdat het eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het beroepspensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 11 juni 2018

drs. J.J.M. Tol AAG RBA

verbonden aan Triple A - Risk Finance Certification B.V.

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers te Den Haag gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2017;
- de staat van baten en lasten over 2017;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers (hierna: de stichting) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit € 12,8 miljoen

Toegepaste benchmark 0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2017, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.

Nadere toelichting Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien de stichting in een herstelsituatie zit maar de beleidsdekkingsgraad per jaareinde niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 640.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Voorgaand jaar was een kernpunt inzake de 'Tekortkomingen interne beheersing beleggingsadministratie door uitvoeringsorganisatie' opgenomen. Deze situatie doet zich in 2017 niet meer voor. Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar geen andere wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.</p> <p>De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft.</p> <p>De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting '[5] Stichtingskapitaal en reserves' van de jaarrekening.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids) dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad

Onze controleaanpak	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2017 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariel rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p> <p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maandsdekkingsgraden:</p> <ul style="list-style-type: none">– Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar hebben wij geen key items geïdentificeerd.– Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op ontwikkeling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2017.

Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen	
Risico	<p>De beleggingen voor risico pensioenfonds zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Wet verplichte beroepspensioenregeling te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet (beurs)genoteerde fondsen.</p> <p>De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit de posities in derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name hedgefondsen en indirect vastgoed kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2017 € 530,8 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde fondsen, waarvan € 28 miljoen betrekking heeft op vastgoed beleggingsfondsen en € 111 miljoen op hedgefondsen. Dit is samen 8% van de totale beleggingen voor risico pensioenfonds.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-(beurs)genoteerde aandelenfondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.</p>
Onze controleaanpak	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2017.</p> <p>Voor niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingsfondsen en hedgefondsen zijn de waarderungen geverifieerd met gecontroleerde jaarrekeningen 2017 van deze fondsen. Waar deze (nog) niet beschikbaar zijn omvat onze controle aansluiting met de meest recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, alsmede onderzoek van de uitkomsten van back-testing procedures (met gecontroleerde jaarrekeningen).</p> <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.</p>
Belangrijke observaties	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van niet-(beurs)genoteerde beleggingen per 31 december 2017 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.</p>

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico

De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Wet verplichte beroepspensioenregeling te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.

De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[6] Voorziening pensioenverplichtingen'.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
Onze controleaanpak	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van de stichting. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2017. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2017:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. – Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. – Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2017 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het verslag over het boekjaar andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- andere informatie, bestaande uit samenvatting, bestuur en organisatie, meerjarenoverzicht, verantwoordingsorgaan, intern toezicht en de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Eindhoven, 11 juni 2018

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. P.A.E. Dirks RA

Bijlagen

Kenmerken van de Pensioenregeling 2017

SPOA voert een collectieve beschikbare premieregeling met directe omzetting in pensioenaanspraken. De pensioenregeling is gebaseerd op een vooraf vastgestelde premie (22,7%) van de pensioengrondslag, niveau 2016, die de deelnemers afdragen aan SPOA. Het pensioengevend inkomen is hierbij gemaximeerd op € 76.845 (niveau 2016) op fulltimebasis.

Indien de verschuldigde premie later wordt voldaan dan de termijnen genoemd in lid 1 van artikel 18 van het pensioenreglement dan is de deelnemer door het enkele verloop van de termijn in verzuim. Vanaf de dag volgend op de in lid 1 (van artikel 18 van het pensioenreglement) bedoelde termijnen is wettelijke rente verschuldigd. Voor de wettelijke rente wordt aangesloten bij de wettelijke rente die van toepassing is op handelstransacties en bedraagt minimaal 5%.

Ouderdomspensioen

De beoogde opbouw van het ouderdomspensioen bedraagt 1,3% van de pensioengrondslag. De pensioenrichtleeftijd bedraagt 67 jaar. Indien de premie ontoereikend is om deze pensioenopbouw te financieren wordt naar rato van het premietekort de pensioenopbouw gekort.

Voor de aanspraken op ouderdomspensioen van deelnemers en van gewezen deelnemers zonder ingegaan pensioen, geldt een vaste stijging met 1,5% per jaar tot de pensioenrichtleeftijd van 67 jaar, eventueel vermeerderd met een resultaatafhankelijke verhoging (voorwaardelijke toeslag). Jaarlijks beziet het bestuur of een resultaatafhankelijke verhoging (voorwaardelijke toeslag) wordt toegekend. Voor de overige pensioenaanspraken geldt uitsluitend de genoemde resultaatafhankelijke verhoging (voorwaardelijke toeslag). De voorwaardelijke toeslagverlening is gemaximeerd op het minimum van de prijsindex en 1,5%.

Partnerpensioen

Voor deelnemers wordt een partnerpensioen opgebouwd ter grootte van 1,313% van de pensioengrondslag voor de dienstjaren vanaf 1 januari 2015. Voor actieve deelnemers die tevens op 31 december 2014 deelnamen aan de pensioenreglementen 1 of 2, geldt een overgangsregeling. Deze overgangsregeling houdt in dat het partnerpensioen wordt aangevuld tot het niveau van het partnerpensioen zoals verzekerd was per 31 december 2014.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen gaat in op de eerste van de maand volgend op het overlijden van de (gewezen) deelnemer en duurt voort tot uiterlijk de 21-jarige leeftijd van het op wezenpensioen recht hebbende kind. Het wezenpensioen bedraagt 20% van het opgebouwde partnerpensioen. Voor actieve deelnemers die tevens op 31 december 2014 deelnamen aan de pensioenreglementen 1 of 2, geldt een overgangsregeling. Deze overgangsregeling houdt in dat het wezenpensioen wordt aangevuld tot het niveau van het wezenpensioen zoals verzekerd was per 31 december 2014.

Voortzetting pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid

Een (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemer betaalt (gedeeltelijk) geen premie meer. De pensioenaanspraken worden berekend alsof de betrokkene tot aan de pensioenrichtleeftijd de premiebetaling voortzet. Het bestuur houdt bij de vaststelling van de hoogte van de vrij te stellen premies rekening met de betaalde premies.

Fiscale aanwijzing/goedkeuring.

De pensioenregeling van SPOA zoals deze geldt vanaf 1 januari 2015 is door het Ministerie van Financiën bij brief van 8 mei 2015 als pensioenregeling aangewezen zoals bedoeld in artikel 19d van de Wet op de Loonbelasting 1964.

Daarnaast is de pensioenregeling voorgelegd aan de Belastingdienst voor een fiscale goedkeuring zoals bedoeld in artikel 19c van de Wet op de Loonbelasting. De fiscale goedkeuring is per brief van 26 juni 2015 afgegeven.

Colofon

Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers (SPOA)
Akerstraat 92, 6411 HD Heerlen
Postbus 4471, 6401 CZ Heerlen

Redactie

Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers, Heerlen